

Universitätsbibliothek Wuppertal

M. Tvllii Ciceronis Opera Omnia

Cicero, Marcus Tullius

Basileæ, MDCLXXXII

Liber primus: De praetura urbana

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1133)

deant, cum accusatio nostra in oblivionem diurnitate adducta sit: non committam, ut tum res iudicetur, cum hæc frequentia totius Italix Roma discesserit. quæ convenit uno tempore undique, comitorum, iudiciorum, censendique causa. Hujus iudicii, & laudis fructum, & offensionis periculum, vestrum: laborem, sollicitudinemque nostram: scientiam quid agam, memoriamque quid à quoque distum sit, omnium puto esse oportere. Faciam hoc non novum, sed ab iis, qui nunc principes nostræ civitatis sunt, antè factum, ut testibus utar statim. illud à me novum, iudices, cognoscetis, quod ita testes constituiam, ut et crimen totum explicem: ubi id interrogando, argumentis, atque oratione firmavero, tum testibus ad crimen accommodem. ut nihil inter illam usitatam accusationem, atque hanc novam interlit, nisi quod in illa tunc,

cum omnia dicta sunt, testes dantur: hic in singulas res dabuntur: ut illis quoque eadem interrogandi facultas, argumentandi dicendique sit. Si quis erit, qui perpetuam orationem, accusationemque desideret, altera actione audiet. nunc id, quod facimus (ea ratione facimus, ut malitiam illorum consilio nostro occurramus) 2. necessario fieri intelligat. Hæc primæ actionis erit accusatio. Dicimus, sc. C. Verrem, cum multa libidine, multa crudeliter in civibus Romanos, atque in socios, multa in deos, hominesque nefarie fecerit, tum præterea quadringentis sestertium ex Sicilia contra leges abstulisse. Hoc testibus, hoc tabulis, privati publicisque auctoritatibus, ita vobis planum faciemus ut hoc statutis, etiam si spacium ad dicendum nostro commodo, vacuosque dies habuissimus, tamen oratione longa nihil opus fuisse.

A C T I O N I S S E C U N D Æ,
I N
C. V E R R E M,
L I B E R P R I M U S,
D E
P R Æ T V R A V R B A N A.
O R A T I O S E X T A.
S Y N O P S I S.

De quaestura, legatione & Prætura urbana Verri.

NEMINEM vestrum ignorare arbitror, iudices, hunc per hoc dies sermonem vulgi, atque hanc opinionem populi Romani fuisse, C. Verrem altera actione 1. *responsurum non esse*, neque ad iudicium astuturum. Quæ fama non idcirco solum emanarat, quod iste certe statuerat, ac deliberaverat non adesse: verum etiam, quod nemo quemquam tam audacem, tam amentem, tam impudentem fore arbitratur, qui tam nefariis criminibus, tam multis testibus 2. *evictus, ora iudicium adspicere*, aut os suum 3. *populo Romano ostendere auderet*. Est idem Verres, qui fuit semper; 3. *ut ad audendum projectus, sic paratus ad audiendum*. prædicto est: responderet: defenditur. ne hoc quidem sibi reliqui facit, ut in rebus turpissimis, cum mani festo teneatur, 4. *si reticeat, & absit*, tamen *impudentiam suam* *audacitatem exitum quasque videatur*. Patior, iudices, & non moleste fero, me laboris mei, vos virtutis vestræ fructum esse laturos. Nam si iste id fecisset, quod primo statuerat, ut non adesset: minus aliquanto, quam mihi opus esset, co-

gnosceretur, quid ego in hac accusatione comparanda, constituendaque elaborassem: vestra verò laus, tenuis planè atque obscura, iudices, esset. Neque enim hoc à vobis populus Romanus expectat: neque eo potest esse contentus, si condemnatus sit is, qui adesse noluerit: & si fortes fueritis in eo, quem nemo sit ausus defendere, immò verò ad sit, respondeat: summis opibus, summò studio potentissimorum hominum defendatur: certe mea diligentia cum illorum omnium cupiditate: vestra *integritas* cum illius *pericula*: testium constantia cum illius patronorum minis, atque potentia, tum detum illa victa videbuntur, cum in contentionem, certamque venerint. 5. *Absens si iste* 4. *set damnatus, non tam ipse sibi consuluisse, quam invidisse vestræ laudi videretur*. 6. *Neque enim salus ulla rei publicæ major hoc tempore reperiri potest, quam populum Romanum intelligere, diligenter rejectis ab accusatore iudicibus, socios, leges, rempublicam senatorio consilio maxime posse defendi, neque tanta fortunis omnium pernicies potest accedere, quam opinione populi Romani rationem veritatis, integritatis, fidei, religionis, ab hoc ordine abjudicari.*

1. *Ut crimen totum explicem: ubi id interrogando, argumentis &c.*] Romanus conjicit, interrogando explicem; ubi id argum. in valitque statim Lambinus; sed præter vet. libros.

2. *Responsurum non esse.*] Victorius, fuisse, quod & secuti sunt alii: sed alterum videtur in Pallat. in Cujac. in excoletis edd.

3. *Evictus.*] Lamb. *convictus*, & ita erat in Cuj. nec videtur mutandum.

4. *Ut ad audendum projectus, sic paratus ad audiendum.*] Cuj. liber non agnoscit vocē paratus, sed videtur sane abesse posse, ut subintelligatur *projectus*.

5. *Sic reticeat & absit.*] Lambini editiones aliquot, sic retineat, spha-

2. *Necessario fieri intelligat.*] Editio Victorii; item ea priores, inelligant, neque aliter scripti nostri.

mate fœdo typothetarum. alterum enim floret passim in aliorum libris, retinereque Pall. nostri.

5. *Absens si iste esset donatur.*] Tullio dignius videtur; Absens donatur, recitatis intermediis, tanquam quæ ad presentem hærant.

6. *Neque enim salus rei publicæ major hoc tempore reperiri potest.*] Illud reperiri potest, subiectum vobis, tanquam *πρωτολογος*.

5. Sciri. Itaque mihi videor magnam, & maximè zgram, & propè depositam reipublica partem suscepisse: neque in eo magis meæ, quàm vestræ laudi, existimationique servasse. 1. Accessi enim ad invidiam judiciorum levandam, vituperationemque tollendam: ut, cum hæc res pro voluntate populi Romani esset iudicata, aliqua ex parte mea diligentia constituta auctoritas judiciorum videretur: 2. postremò, ut esset hoc iudicatum, ut finis aliquando iudiciorum controversiarum constitueretur. Etenim sine dubio, iudices, in hac causa ea res in discrimen adducitur. Reus est enim nocentissimus, qui si condemnatur, desinent omnes dicere, his iudiciis pecuniam plurimum posse. sin absolvitur, desinent nos de iudiciis transferendis recitare. 3. tamen si de absolute istius neque ipse iam sperat, nec populus R. metuit. De impudentia singulari, 4. quòd ad est, quòd respondet, sunt qui mientur: mihi pro cetera ejus audacia, atque amentia, ne hoc quidem mirandum videtur, multa enim & in deos, & in homines impie, nefarieque commisit, quorum scelerum parva agitur, & à mente, 7. consilioque deducitur. Agunt eum precipitem poenæ civium Romanorum: quos partim securi percussit, partim in vinculis necavit, partim implorantis jura libertatis, & civitatis in crucem sustulit. Rapiunt eum ad supplicium *di patri*: squòd iste inventus est, qui è complexu parentum abreptos filios ad necem duceret, & parentis pretium pro sepultura liberum posceret. Religionis verò, ceremoniarumque omnium sacrarum, sanorum violatæ, simulacraque deorum, quæ non modò ex suis templis ablata sunt, sed etiam jacent in tenebris, ab isto retrusa, atque abdita, confisit: re ejus animi sine furore, atque amentia non sinunt. 8. Neque iste mihi videtur esse ad damnationem offerre solum, neque hoc avaritiæ supplicio communi, qui se tot sceleribus obstrinxerit, contentus esse. singulari quandam poenam istius immanis, atque importuna natura desiderat, non id solum queritur, ut, isto damnato, bona restituantur iis, quibus erepta sunt: sed & religiones deorum immortalium expiandæ, & civium Romanorum cruciatus, multorumque innocentium sanguis, istius supplicio luentus est. Non enim furem, sed *reptorem*: non adulterum, sed *expugnatores pudicitia*: non sacrilegum, sed *hostem sacrorum*, religionumque: non sicarium, sed *crudelissimum carnificem* civium, sociorumque, in vestrum iudicium adduximus: ut ego hunc unum, ejusmodi reum post hominem in memoriam fuisse arbitretur, 6. cui DAMNARI EXPEDIRET. Nam quis hoc non intelligit, istum absolutum, diis, hominibusque invidis, tamen ex manibus populi Rom. eripi nullo modo posse? quis hoc non percipit, præclare nobiscum actum iri, si populus Romanus istius unius supplicio contentus erit, ac non sic statuerit, non istum majus in sese scelus concepsisse, cum fana spoliavit, cum tot homines innocentes necavit: cum civis Romanus morte, cruciatus, cruce affecerit: cum prædonum duces, accepta pecunia, dimiserit: quam eos, si qui istum tot tantis, tam nefariis sceleribus cooperitum, jurati sententia sua liberant? Non est, non est in hoc homine cuiquam peccandi locus, iudices: non is est reus, non id tempus, non id consilium (metuo nequid arrogantius apud tales viros videar dicere) ne actor quidem est is, cui reus tam nocens, tam perditus, tam victus, aut occulte surprisus, aut

impuni eripi possit. His ego iudicibus non probabo, C. Verrem contra leges pecunias cepisse? sustinebunt tales viri, se tot senatoribus, tot equitibus Romanis, tot civitatibus, tot hominibus honestissimis ex tam illustri provincia, tot populorum, privatorumque litteris non credidisse? tantæ populi Romani voluntari restituisse? Sustineant, reperiemus, si istum vivum ad aliud iudicium perducere poterimus, quibus probemus, istum in quaestura pecuniam publicam, Cn. Carboni Cos. datam, avertisse: quibus persuadeamus, istum *alio nomine* à quaestoribus urbanis, quòd priore actione didicistis, pecuniam abstrulisse. Erunt qui & in eo quoque *audaciam* ejus reprehendant, quòd aliquot nominibus de capite, quantum commodum fuerit, fumentum decumani petra xerit. Erunt etiam fortasse iudices, qui illum ejus *peculatum* vel acerrime vindicandum putent, quòd iste M. Metelli, & Africanus monumenta, quæ nomine, illorum; te vera, populi Romani, & erant, & habebantur, ex finis religiosissimis, ex urbibus sociorum, atque amicorum non dubitaverit auferre. Emerferit ex peculatus etiam iudicio. Meditetur de ducibus hostium, quos accepta pecunia liberavit: videat, quid de illis respondeat, quos in eorum locum subditos domi suæ reservavit, quærat non solum, quemadmodum nostro crimini, verum etiam quo pacto *sua confessioni possit mederi*. meminerit, se priori actione, clamore populi Romani infesto, atque inimico excitatum, confessum esse, duces à se prædonum securi non esse percussos: se jam tum esse veritum, ne sibi crimini daretur, eos ab se pecunia liberatos, fateatur id, quòd negari non potest, se *privatum hominem*, prædonum duces vivos, atque incolumes domi suæ, posteaquam Romam redierit, usque dum per me licuerit, tenuisse. hoc, in illo majestatis iudicio si licuisse sibi ostenderit, ego oportuisse concedam, ex hoc quoque evaserit: proficiscer eo, quòd me jam pridem vocat populus Romanus. De *jure enim libertatis*, & civitatis suum putat esse iudicium: & rectè putat. Confringat iste sanè vi sua, consilia senatoria: quæstiones omnium perumpat: evolet ex vestra severitate. mihi credite, actionibus apud populum Romanum laqueis tenebitur. credit iis equitibus Rom. populus Romanus qui ad vos antea producti testes, iplis inspectantibus ab isto *clivum Romanum*, qui cognitores homines honestos daret, *substantum esse in crucem* dixerunt. credit omnes v. & xxx. tribus homini gravissimo, atque ornatissimo M. Annio, qui, se præsentem, civem Romanum *securi percussam* esse dixit. audietur à populo Romano vir primarius, eques Romanus L. Flavius, qui suum familiarem Herennium, negotiatorem ex Africa, cum eum Syracusis amplius centum cives Romani cognoscerent, lacrymantemque defenderent, pro testimonio dixit securi esse percussum. 7. Probabit fidem, & auctoritatem, & religionem suam L. Suetius, homo omnibus ornamentis præditus, qui juratus apud vos dixit, multos civis Rom. 8. in *laurois* istius imperio crudelissimè per vim morte esse multatos. Hanc ego causam cum agam beneficio populi Rom. de loco superiore: non vereor, ne aut istum vis ulla ex populi Rom. suffragiis eripere, aut à me ullum *munus adilitatum* & amplius, aut gratius populo Romano esse possit. Qua propter omnes in hoc iudicio contentur omnia: nihil est jam, quòd in hac causa peccare quisquam, iudices, nisi

R. 4 vestro

1. Accessi enim, &c.] Pall. duo, item primæ edd. Accessi; negat A. fentios.

2. Postremò ut esset hoc iudicatum.] Licentiosam Hotomani trajectio-nem, rejeci, recentia vulgata, & syllaba addita, postremò, ut esset iudicatum &c. id est, quocunque tandem modo proaucturatum fuerit, sive pro Verre, sive contra Verrem.

3. Tamen si de absolute istius &c.] Pal. pr. *iam tamen*. vide M. Ant. Mureton cap. 17. lib. XI. Var. lect.

4. Quòd ad est, quòd respondet, sunt qui mientur, quod parabat Gallicianus, mirari posse, et qui mir. dicitur, ut Propertio; *Et, quibus in celere gloria nata peccata*, auriculæ amissis.

5. Quòd iste inventus est &c.] Haud aliter libri nostri, ac Lambinus & Præliciano, quòd iste *non* inventus. quòd admonerat Hotomanus.

6. Cui damnari expediret.] Interpretatur sum hunc locum contra Pædiani sententiam, ad illud Taciti lib. xv. Annal. cap. 68. *Non aliter res sagittis equi subvertiri posse*.

7. Probabit fidem & auctoritatem.] Lambinianæ aliquorecta, *probavit*, errore credo typographico.

8. In *laurois* istius.] Ad hanc faciem scribitur in Pall. in edd. primariis; & sic scribi debere liquet ex verbis Sabini apud Senecam libris controversiarum.

9. Amplius aut gratius.] Perperam Rerum aliquot editiones Lambini *gratius*.

vestro periculo, possit. Mea quidem ratio, cum in prae-
teritis rebus est cognita, tum in reliquis explorata, atque pro-
vifa est. Ego meum studium in reipub. jam illo tempore
ostendi, cum longo intervallo veterem consuetudinem retuli,
& rogatu sociorum, atque amicorum populi Romani, meo-
rum autem necessariorum, nomen hominis audacissimi
detuli. Quod meum factum lectissimi viri, atque ornatissi-
mi, (quo in numero è vobis complures fuisse) ita proba-
runt, ut ei, qui istius quæstor fuisset, & ab isto læsus inimi-
citas justas persequeretur, non modo deferendi nominis,
sed ne subscribendi quidem, cum id postularet, facerent po-
16 testatem. In Siciliam sum inquirendi causa profectus. quo
in negotio *indulgentiam* meam celeritas reditionis, *diligentiam*
multitudo litterarum, & testium declaravit: pudorem vero,
ac religionem, quod, cum venissem senator ad locios po-
puli Romani qui in ea provincia quæstor fuisset, ad hos-
pites meos, ac necessarios causa communis defensor de-
verti potius, quam ad eos, qui à me auxilium petivissent.
NEMINI MEVS adventus labori, aut sumtui neque publi-
cè, neque privatim fuit. Vim in inquirendo tantam habui,
quantam mihi *de* dabat: non quantam habere poteram
17 istorum studio, quos iste vexarat. Romam ut ex Sicilia re-
di, cum iste, atque istius amici, homines lauti, & urbani,
sermone hujuscemodi dissipassent, quo animos testium
retardarent, me magna pecunia à vera accusatione esse dedu-
ctum; tametsi probatur nemini, quod & ex Sicilia testes
erant ii, qui quæstorem me in provincia cognoverant, &
hinc homines maxime illustres, qui, ut ipsi noti sunt, sic
nostrum unumquemque optimè norunt: tamen usque eò
timui, ne quis de mea fide, atque integritate dubitaret, do-
nec ad rejiciendos iudices venimus. Sciebam in rejiciendis
iudicibus nonnullos memoria nostra *paucorum suspitionem*
non vitasse, cum ipsa in accusatione, eorum industria, ac
18 diligentia probaretur. Ita rejeci iudices, ut hoc confiteri
post hunc statum reip. quo nunc utimur, simili splende-
re, & dignitate consilium nullum fuisset. Quam iste laudem,
communem ait sibi esse mecum: qui cum P. Gabiam iu-
dicem rejecisset, M. Lucretium retinuit: & cum ejus pa-
tronus ex eo quæreret, cur suos familiarissimos, Sex. Pa-
duecum, Q. Confidiam, 2. Q. Junium rejeci passus esset: re-
spondit, quod eos in iudicando *nimum su juris*, sententia
19 que cognosceret. Itaque, iudicibus rejectis, sperabam jam
onus meum vobiscum esse commune. putabam non so-
lum notis, sed etiam ignotis probatam meam fidem esse,
& diligentiam. quod me non ferellit. Nam comitiis meis,
cum iste infinita largitione contra me uteretur, expul-
sus Romanus iudicavit, istius pecuniam, quæ apud me *contra*
fidem meam nihil potuisset, apud se *contra honorem* meum
nihil posse debere. Quo quidem die, primum iudices citari
in hunc reum confeditis, quis tam inimicus huic ordini
fuit, quis tam novarum rerum, iudiciorum, iudicumque
cupidus, qui non conspectu, confessuque vestro commo-
20 veretur? Cum in ea vestra mihi dignitas fructum diligen-
tiae referret: id sum assecutus, ut una hora qua cœpi di-
cere, reo audaci, pecunioso, profuso, perduto, *spem iudi-*
cii corrumperendi praeviderem: ut primo die testium tanto nu-
mero citato, populus Romanus iudicaret, ipso absoluto
temp. stare non posse: ut alter dies amicis istius, ac defensori-
bus non modo spem victoriae, sed etiam *voluntatem defen-*
sionis auferret: ut tertius dies sic hominem prostermeret, ut,
non *verbo simulato*, non, quid responderet, sed quemadmodum
non responderet, deliberaret: deinde reliquis diebus, his
criminationibus, his testibus, & urbanis, & provincialibus
sic obrutus, atque oppressus est, ut his ludorum diebus in-

terpositis, nemo istum *comperendinatum*, sed condemna-
tum iudicaret. Quapropter ego, quod ad me attinet, iudi-
ces, vici. non enim spolia C. Verris, sed existimationem
populi Rom. concupi. Meum fuit *cum causa* accedere ad
accusandum. Quæ causa fuit iustior, quam à *quod illustri*
provincia defensore constitui, & deligi? Reipublicæ
consulere? quid jam reip. honestius, quam in tanta invi-
dia iudiciorum adducere hominem, cuius damnatione *is-*
tus ordo cum populo Rom. & in laude, & in gratia possit
esse? ostendere ac persuadere, hominem nocentem addu-
ctum esse? Quis est in populo Rom. qui hoc non ex priore
actione abtulerit, omnium ante damnatorum scelera, fur-
ta, flagitia, si in unum locum conferantur, vix cum huius
parva parte æquari, conferrique posse? Vos, quod ad ve-
stram famam, existimationem, salutemque communem
pertinet, iudices, prospicite, atque consulite. splendet
vester facit, ut peccare sine summo reipub. detrimento, ac
periculo non possitis. Non enim potest sperare populus
Romanus esse alios in senatu, qui rectè possint iudicare,
vos si non poteritis. Necessè est, cum de toto ordine de-
sperarit, aliud genus hominum, atque aliam rationem iu-
diciorum requirat. Hoc si vobis idè levius videtur, quod
putatis *onus esse grave, & incommodum, iudicare*: intelligere
debetis, primum interesse, utrum id onus vosmetipsi reje-
ceteris: an, quod probare populo Romano fidem vestram,
& religionem non poteritis, eò vobis iudicandi potestas
erepta sit. deinde etiam illud cogitare, quanto periculo ven-
turi simus ad eos iudices, quos propter odium vestri popu-
lus Rom. de vobis voluerit iudicare. Verum vobis dicam
id, quod intellexi, iudices, homines scitote esse quosdam,
quos tantum odium vestri ordinis teneat, ut hoc palam
jam dicent, se istum, quem sciant esse hominem improbi-
simum, hoc uno nomine absolvi velle. ut ab senatu iudicia
per ignominiam, turpitudinemque auferantur. Hac me,
iudices, pluribus verbis, vobiscum agere cogit, non *time-*
mea de vestra fide, sed spes illorum nova. quæ cum Verrem
à porta subito ad iudicium retraxisset. nonnulli suspiciti
sunt non sine causa illius consilium tam repente esse muta-
tum. Nunc, ne novo querimoniarum genere uti possit Hor-
21 tensius, & ea dicere, opprimi reum, de quo nihil dicat ac-
cusator, nihil esse tam periculosa fortuna innocentium, quam
tacere adversarios: & ne aliter, quam ego velim, meum
laudet ingenium: cum dicat, me, si multa dixissem, sub-
levaturum fuisse eum, quem contra dicerem: quia non di-
xerim, perdidisse: morem illi geram: 3. utar oratione per-
petua: non quoniam hoc sit necesse: verum ut experiat,
utrum ille ferat molestius, me tunc tacuisse, an nunc di-
cere. Hic tu fortasse eris diligens, ne quam ego horam de
meis legitimis, horis remittam, nisi omni tempore, quod
mihi lege concessum est, abusus ero, querere: deum, at-
que hominum fidem implorabis: circumveniri C. Verrem,
quod accusator nolit tamdiu, quamdiu liceat, dicere.
QUOD MIHI lex 4. mea causa det. eo mihi uti non licebit?
Nam accusandi mihi tempus mea causa datum est, ut pos-
sem oratione mea crimina, causasque explicare, hoc si non
utor, non tibi injuriam facio, sed de meo jure aliquid, &
commodo detraho. Causam enim inquit cognosci oportet.
Ea re quidem, quod aliter condemnari reus, quam vis
sit *noens, non potest*. id igitur tu molestè tulisti, à me ali-
quid factum esse, quo minus iste condemnari posset? Nam
CAUSA COGNITA multi possunt absolvi: incognita
quidem condemnari nemo potest. Adimo enim *compe-*
rendinatum: quod habet lex in se molestissimum, bis ut
causa dicatur, quod aut mea causa potius est constitutum,
quam

2. *Scatum reip. que nunc utimur.* Gulielmus conabatur *utimur*.

3. *Qu. Junium.* Cujacii *mequitrant*; *Vitium*, forte, *Vitium*.

4. *Uta oratione perpetua.* Lambini editiones respuerunt illud *perpe-*

186, quod tamen in aliis eod. & Pall.

4. *Mea causa det.* Alconius laudat, *atque*, Pall. Cujac. eod. que non
abeunt à vulgata.

quàm tua: aut nihilo tua potius, quàm mea. Nam si bis dicere est commodum; certe utriusque commune est. Si eum, qui *posterioris dixit*, opus est redargui: accusatoris causa, ut bis ageretur, constitutum est. Verum, ut opinor, Glaucia primus tulit, ut comprehenderetur reus, antea vel iudicari primò poterat, vel amplius pronuntiarì. Utram igitur putas legem molliorem? opinor illam veterem, qua vel citò absolvi, vel tarde condemnari licebat. Ego tibi illam Acilianam legem restituo, qua lege multum temel accusati, semel dicta causa, temel auditis testibus, condemnati sunt, nequaquam tam manifestis, neque tantis criminibus, quantis tu convinceris. puta te non hac tam atroci, sed illa *legemissimam* causam dicere. Accusabo: respondebis. testibus editis, ita mittam in consilium, ut etiam si lex ampliandi faciat potestatem, tamen isti turpe sibi existiment, non primò iudicare. Verum, si causam cognosci opus est, parumne cognita est? dissimulamus, Hortensii quod saepe experti in dicendo sumus: quis nos magno opere attendit unquam, in hoc quidem genere causarum, ubi aliquid ereptum, aut ablatum à quopiam dicitur? nonne aut in *tabulis*, aut in *testibus* omnis expectatio iudicium est? Dixi prima actione, me planum esse facturum. C. Verrem n. s. quadringentes contra legem, abstulisse, Quid? hoc planius egillum, si ita narralessem? Dio quidam fuit Halesinus: qui, cum ejus filio, pratore sacerdote, hereditas à propinquo permagna venisset, nihil habuit neque negotii, neque controversiam. Verres, simulac teigint provinciam, statim 3 Messaniam litteras dedit: Dionem evocavit: *calumniatores ex sinu suo apposuit*, qui illam hereditatem Veneri Erycina commissam esse dicebant. hac de re ostendit se ipsum cogniturum. Postquam deinceps totam rem explicare: deinde ad extremum id, quod accidit, dicere: Dionem n. s. decies centena millia numerasse, ut causam certissimam obtineret: præterea greges equarum ejus istum abigendos curasse: argenti, vestisq; stragularum quod fuerit, curasse auferendum. Hac neq; cum ego dicerem, neque cum tu negares, magni momenti nostra esset oratio. Quo tempore igitur *4 aureus iudex erigeres*, animumque attenderet? cum Dio ipse prodiret, cum ceteri, qui tum in Sicilia negotiis Dionis interfuisent: cum per eos ipsos dies, per quos causam Dio diceret, reiperiretur pecunias summissæ mutuas: nomina sua exegisse, prædia vendidisse: cum tabularum virorum bonorum proferrentur: cum, qui pecuniam Dionis dederunt, dicerent se jam tum audisse, eò nummos sumi, ut Verri darentur: aum amici, hospites, patroni Dionis, homines honestissimi, hæc eadem se audisse dicerent. Opinor, cum hæc fierent, tum vos audiretis, sicut audistis: cum *causa agi* videretur. Sic à me sunt acta omnia priorè actione, ut in criminibus omnibus nullum esset, in quo quisquam vestrum perpetuam accusationem requireret. Nego ego esse quidquam à testibus dictum, quod aut vestrum cuiquam esset obscurum, aut cuiusquam oratoris eloquentiam quaereret. Etenim sic me ipsam egisse memoria tenetis, ut in *testibus interrogandis* omnia crimina proponerem, & explicarem, ut, cum rem totam in medio proposuissem, tum denique testem interrogarem. Itaque non modò vos, quibus est iudicandum, nostra crimina tenetis, sed etiam populus Romanus totam accusationem, causamque cognovit. tamen si ita de meo facto loquor, quasi ego illud *mea voluntate* potius, quàm *vestra injuria* adductus fecerim. Interposuistis accusatorem,

qui, cum ego mihi c. & x. dies solos in Siciliam postulasset, c. & viii. sibi in Achajam postularet, mentem mihi treis cum eripuisset ad agendum maximè appositos, reliquum omne tempus hujus anni me vobis remissurum putatis: ut, cum horis nostris nos essemus usi, tu, binis ludis interpositis, quadragesimo post die responderes: deinde ita tempus duceretur, ut à M. Glabrone prætor & à magna parte horum iudicum, ad prætorem alium, iudicetque alios veniremus. Hæc si ego non vidissem; si sic non omnes nos, *ignotique* monuissent, id agi, id cogitari, in eo laborari, ut res in illud tempus rejiceretur, credo, si meis horis in accusando uti voluissem, viderer, ne mihi crimina non suppetent: ne ratio decisset: ne vox, viresque deficerent: ne, quem nemo prima actione defendere ausus esset, cum ego bis accusare non possem. Ego meum consilium tum iudicibus, tum populo Romano probavi. Nemo est, qui alia ratione istorum *injuria, atque impudentia* potuisse obfisti arbitretur. Etenim qua stultitia fuissem, si, quam diem, qui istum eripiendum redemerunt, in cautione viderunt, cum ita caverent, si post kalendas JAN. IN CONSILIUM IRETUR: in eam diem ego, cum potuissem vitare, incidissem? Nunc mihi temporis ejus, quod mihi ad dicendum datur: quoniam in animo est causam omnem exponere, habenda ratio est diligenter. Itaque primum illum actum istius vitæ turpissimum, & flagitiosissimum prætermittam, nihil à me de *pueritia sua flagitiis* audiet: nihil ex illa *impura adolescentia* tua: quæ qualis fuerit, aut meministis, aut ex eo, quem *sui simillimum* produxit, recognoscere potestis. Omnia præteribo, quæ mihi turpia dicta videbuntur: NEQ; VA SOLVM, quid istum audire, verum etiam, quid me deceat, dicere, considerabo. Vos, quaeso, date hoc, & concedite pudori meo, ut aliquam partem de istius impudentia reticere possim. Omne illud tempus, quod fuit anteqam iste ad magistratus, tempus publicam accessit, habeat pes me solutum, ac liberum, si leatur de nocturnis ejus bacchationibus, ac vigiliis; lenonum, aleatorum, & perductorum nulla mentio fiat; damna, dedecora, & quæ res patris ejus, atas ipsius perulit, prætereantur: lucretur indicia veteris infamiae; patiatur ejus vita reliqua me hanc tantam facturam criminum facere. Quæstor Cn. Papiro consuli fuisit abhinc annos quatuordecim, ex ea die ad hanc diem quæ fecisti, in iudicium voco. *Horanulla vacua*, à furto, scelere, crudelitate, flagitio reperietur. Hi sunt anni consumti in quaestura & legatione Asiatica, & prætura urbana, & prætura Siciliensi. Quare hæc eadem erit quadripartita distributio totius accusationis mex. Quæstor ex S. C. provinciam sortitus es, obtigit tibi consularis, ut cum Cos. Cn. Carbone esses, eamque provinciam obtineres. Erat tum dissensio civium: de qua nihil sum dicturus quid sentire debueris: unum hoc dico: in ejusmodi tempore, ac sorte, statuere te debuisse, *utrum malle sentire*, atque defendere, Casbo graviter ferebat, sibi quaestorem obtigisse, hominem singulari luxuria, atque inertia, verumtamen ornabat eum beneficiis, officiisque omnibus. Ne diutius teneam: pecunia attributa, numerata est profectus est quaestor in provinciam, venit in Galliam expectatus ad exercitum consularem, cum pecunia, simulac primum ei occasio visa est (cognoscite hominis principium magistratum gerendorum, & seip. administrandæ) adversa pecunia publica, quaestor consulem, exercitum, versam, provinciam-

R 5

que

1. *Illam Acilianam legem restituo.* Probatur hæc lectio Ant. Augustini libro de Legibus, exstatque in mss. nostris & olim impressis, sed enim Honorianus suppositum it, *illam antiquam*, aut *illam Acilianam* & qui consulari lib. I. observat. cap. 14.

2. *Aut ablatam à quopiam dicitur.* Pall. duobus, item edd. antiquis abest præpositio a. sc. præterea habet *quisquam*, quod ultimum non displicet.

3. *Messaniam litteras dedit.* Anton. Augustinus *Messana* volebat.

videatur Vrsinus.

4. *Aureus iudex erigeres.* Gulielmius inclinabat legere, *erigeris*, eodem tendit vulgata.

5. *Perducatorum.* Sic præter Asconium, etiam Pall. & Cujac. aliquidque verus editio, in qua *predicorum*.

6. *Una res patris ejus, atas ipsius perulit.* Pal. pr. habet à manu emendatrice: *qua res patris ejus, atas ipsius perulit*, hæc arguet sed an etiam verè?

que deservit. Video quid egerim: eriget se sperat, sibi au-
 ram posse aliquam aulari, in hoc crimine, i voluntatis,
 assensionisque eorum, quibus Cn. Carbonis mortui no-
 men odio sit: quibus illam religionem, proditionemque
 consulis sui gratiam sperat fore. Quasi verò id cupiditate
 defendendæ nobilitatis, aut studio pecuniam fecerit: ac non
 apertissimè consulem, exercitum, provinciamque compa-
 rarit, & propter impudentissimum factum auferit. Est
 enim obscurum, & ejusmodi factum ejus, ut possit aliquis
 suspicari, C. Verrem, quòd ferre novos homines non po-
 tuerit, ad pobilitatem, hoc est, ad suos transisse: nihil se
 esse propter pecuniam. Videamus, rationes quemadmodum
 retulerit. Jam ipse ostendit, quamobrem Cn. Carbonem
 reliquerit: jam se ipse indicabit. Primum breviter eum co-
 gnoscite. 2 ACCIPI VICIES DVCENTA, TRI-
 GINTA QVINQUE MILLIA, QVADRINGENTOS XVII.
 NVMMOS DEDI STIPENDIO FRUMENTO, LEGATIS,
 PROQVÆSTORIBVS, COHORTI PRÆTORIÆ, N. S.
 MILLE SEXCENTA, TRIGINTA QVINQUE MILLIA,
 QVADRINGENTOS, XVII. NVMMOS. RELIQUI ARI-
 MINI N. S. SEXCENTA MILLIA. Hoc est rationes referre?
 hoc modo aut ego, aut tu Hortensii, aut 3 quiquam ho-
 minum reulit? quid hoc est? quæ impudentia? quæ au-
 dacia? quod exemplum ex tot hominum rationibus rela-
 tis hujusmodi est? Illa tamen n. s. sexcenta millia, quæ
 ne falso quidem potuit, quibus data essent, describere quæ
 se Arimini scribit reliquisse, quæ ipsa n. s. sexcenta mil-
 lia, reliqua facta sunt, neque Carbo attingit, neque Sulla
 vidit, neque in ætatum relata sunt. Oppidum sibi elegit
 Ariminum, quod tum, cum iste rationes referebat, oppres-
 sum, direptumque erat, non suspicabatur id, quod nunc sen-
 tit, satis multos ex illa calamitate Ariminensium testeis
 nobis in hæc rem reliquos esse. Recita denno. P. LEN-
 TVLO, L. TRIARIO QVÆSTORIBVS VRBA-
 NIS, 4 RES RATIONVM RELATARVM. Recita.
 Ex S. C. Ut hoc pacto rationem referre liceret, eò Sul-
 lanus repente factus est, non ut honos, & dignitas nobili-
 tati restitueretur. Quòd si illuc inanis profugisses, tam-
 en ista tua fuga nefaria; proditio consulis tui, scelerata
 judicaretur. Malus civis, improbus consul, sediciosus
 homo, Cn. Carbo fuit. Fuerit aliis, tibi quando esse cepit?
 posteaquam tibi pecuniam, rem frumentariam, rati-
 ones omnes suas, exercitumque commisit. Nam si tibi
 antea displicisset: idem fecisses, quòd anno post M. Piso.
 Quæstor cum L. Scipioni consuli obtigisset; non attingit
 pecuniam; non ad exercitum profectus est. quòd de re-
 publica sensit, ita sensit, ut nec fidem tuam, nec morem ma-
 jorum; nec necessitudinem fortis laderet. Etenim si hæc
 perturbare omnia, & permiscere voluitus: TOTAM 5 VI-
 TAM periculosam, invidiosam, infestamque reddemus,
 si nullam religionem fors habebit, nullam societatem con-
 junctio secunda, dubique fortunæ, nullam auctoritatem
 mores, atque instituta majorum. Omnium est communis ini-
 micus, qui facti hostis suorum. Nemo umquam sapiens proditori
 credendum putavit. Ipse Sulla, cui adventus istius gratif-
 simus esse debuit, ab se hominem, atque ab exercitu suo
 removit: Beneventi esse iussit apud eos, quos suis partibus
 amicissimos esse intellegebat: ubi iste summa rei, causæ-

que nocere nihil posset, ei postea promissa tamen liberaliter
 tribuit: bona quadam proscriptorum in agro Beneventa-
 no diripiendâ concessit: habuit honorem, ut proditori, non ut
 amico fidem. Nunc, quamvis sint homines, qui mortuum
 Cn. Carbonem oderint: tamen hi debent, non, quid illi
 accidere voluerint, sed quid ipsis in tali metuendum sit,
 cogitare. Commune est hoc malum, communis metus,
 commune periculum. NVLLÆ SVNT occultiore in-
 sidia, quàm ea, quæ latent in simulatione officii, aut in
 aliquo necessitudinis nomine. nam cum, qui palam est
 advertarius, facile cavendo vitare possit. hoc verò occultum,
 intestinum, ac domesticum malum, non modò non esti-
 sit: verum etiam opprimit, & antequam prospicere, at-
 que explorare potueris. Itane verò? tu, cum quæstor ad
 exercitum missus sis, custos non solum pecuniarum, sed etiam
 consulis: particeps omnium rerum, consiliorumque fue-
 ris: habitus sis in liberum loco, sicut mos majorum ferebat:
 repente relinquis? deseras? ad adversarios transis? O
 scelus! o portentum in ultimis terras exportandum! Non
 enim potest ea natura, quæ tantum facinus commiserit, hoc
 uno scelere esse contenta. necesse est semper aliquid ejusmodi
 molitur: necesse est in simili audacia, perfidiaque ver-
 setur. Itaque idem iste, quem Cn. Dolabella postea C.
 Malleolo occiso pro qua flore habuit (haud scio, an ma-
 jor etiam hac necessitudo fuerit, quam illa Carbonis: ac
 plus judicium voluntatis valere, quam sortis debeat) idem
 in Cn. Dolabellam, qui in Cn. Carbonem fuit, Nam quæ
 in ipsum valebant crimina, contulit in illum, causamque
 illius omnem ad inimicos, accusatoresque detulit; ipse
 in eum, cui legatus, cui pro qua flore fuerat, inimicissi-
 mum, atque improbissimum testimonium dixit. Ille, mi-
 ser cum esset; tum proditioe istius nefaria, tum improbo
 & falso ejusdem testimonio. tum multo etiam ex maxima
 parte, istius furtorum, ac flagitiorum invidia confragi-
 vit. Quid hoc homine faciatis? 7 aut ad quam spem tam
 perfidiosum, tam inportunum animal reservetis? qui in
 Cn. Carbonem fortem, in Cn. Dolabellam voluntatem
 neglexerit, ac violarit, 9 eosque ambos non solum dese-
 ruerit, sed etiam prodiderit, atque oppugnavit. Nolite,
 quæso, iudices, brevitate orationis mex potius, quam re-
 rum ipsarum magnitudine, crimina ponderare. nihil enim
 properandum necessariò est, ut omnia vobis, quæ mihi
 constituta sunt, possim exponere. Quamobrem, quæ stura
 istius demonstrata, primique magistratus & furto, & sce-
 lere perfecto, reliqua attendite. in quibus illud tempus
 Sullanarum proscriptioinum, ac rapinarum præterpittam;
 neque ego istum sibi ex communi calamitate defensionem
 ullam sinam sumere, suis cum certis, propriisque crimini-
 bus accusabo. Quamobrem, hoc omni tempore Sullano ex
 accusatione circumscripto, legationem ejus præclaram
 cognoscite. Posteaquam Cn. Dolabella provincia Cilicia
 constituta est: o dii immortales, quanta iste cupiditate,
 quibus allegationibus illam sibi legationem expugnavit!
 id quod Cn. Dolabella principium maxime calamitatis
 fuit, Nam ut iste profectus est, quacunque iter fecit, ejus-
 modi fuit, non ut legatus populi Romani, sed ut quadam
 calamitas pervadere videretur. In Achaja (prætermittam
 minora omnia, quorum simile forsitan alius quoque ali-
 quid

1. Voluntatis assensionisque eorum, (c. c.) Si obsequimur veterioribus
 libri, reddendum auctori distulissentque. sic enim Pall. sic Cujac. sic
 antiquioribus celsi sic etiam Victorius.
 2. ACCIPI VICIES DVCENTA TRIGINTA QVINQUE MIL-
 LIA, &c. Sæcū sumus editionem Victorii. aliter Budæus Lib. 1. de
 Aste aliter Lambinus, aliter n. s. post. atque ead. vet.
 3. Quisquam hominum eruditus? Malabar. Gualielmus omnium, quomo-
 do Pall. Cujac. & vetas ed. tio.
 4. RES RATIONVM RELATARVM. Non videtur isthæc agnoscere
 Pa. hinc. tenent tamen in scriptis Codicis & ead. vet. Ald. Manu-
 script. abscissa vocantur RES. ubi ejus loco reposuere VERRIS.
 5. Vitam periculosam, invidiosam, infestam. Ita Pal. sec. uti conjecerat

Lambinus. sibi tamen scripti editique invidiosam. Paullos Manucius
 cum filio totam eam vocem eradidit & suis libris.
 6. Antequam prospicere atque explorare. Ead. Pall. & Cujac. placet
 atque item L. m. ubi, alie ead. perspicere.
 7. Aut ad quam spem, (c. c.) Pall. & olim edd. ad aliquam spem, sive aut,
 ut ea particula videatur supervacanea.
 8. In Cn. Carbonem fortem, in Cn. Dolabellam voluntatem neglexerit. Ex-
 pletis quod erat in mss. nostris, inverteit impressis, scutulusque fuerat
 Victorius. Vulgata Carbo. & Dolabella.
 9. Enique ambos aut modo. Cujacii liber, ambos, sicque exhibuit editio
 Lambini, placebatque Gualielmo. & sicpe sic loquuntur veteres.
 L. 26

quid aliquando fecerit: nihil dicam, nisi singulare, nisi quod, si in alium reum diceretur, incredibile videretur) magistratum Sicyonium nummos poposcit. Ne sit hoc crimen in Verrem: *facrum alii.* cum ille non daret, animadvertit. Improbum, sed non inauditum. Genus animadvertit videte quaeritis. 1. ex quo genere hominem istum judicetis. Ignem ex lignis viridibus, atque humidis in loco angusto fieri iussit. ibi hominem ingenium, domi nobilem, populi Romani socium, atque amicum, *fumo ex-eruciatum*, semivivum reliquit. Jam quæ iste signa, quas tabulas pistas, ex Achaja sustulerit, non dicam hoc locus, est alius mihi locus 2. ad hanc istius cupiditatem demonstrandam servatus. Athenis audistis *in ad Minerva* grande auripondus ablatum, dictum hoc est in Cn. Dolabellæ iudicio, dictum? etiam diffimatum. Hujus consilii non modo principem C. Verrem, sed principem fuisse reperietis.

46. Delum venit. ibi ex sano Apollinis religiosissimo *nocturno clam* sustulit signa pulcherrima, atque antiquissima: eaque in onerariam navem suam conjicienda curavit. Postridie cum sanum spoliatum viderent ita, qui Delum incolebant, graviter ferebant. est enim tanta apud eos ejus fani religio, atque antiquitas, ut in eo loco ipsum Apollinem natum esse arbitrentur. *verbum tamen facere non audebant*, ne forte ea res ad Dolabellam ipsum pertineret. Tum subito tempestates coorta sunt maximas, iudices, ut non modo proficisci, cum cuperet, Dolabella non posset, sed vix in oppido consisteret: ita magni fluctus efficiebantur. Hic navis illa prædonis istius, onusta signis religiosi, expulsa atque ejecta fluctu, frangitur. in litore, signa illa Apollinis reperuntur: iussu Dolabellæ reponuntur: *tempestas sedatur*.

47. Dolabella Delo proficiscitur. Non dubito, quin tamenti nullus in te sensus humanitatis, nulla ratio umquam fuit religionis, nunc tamen *in metu, periculoque tuo*, tuorum tibi scelerum veniat in mentem. Poterit tibi illa *spes salutis* commoda ostendi, cum reco. Jaris, in deos immortales quam impius, quam sceleratus, quam nefarius fueris? Apollinem te Delum spoliare ausus es? illine tu templo, tam antiquo, tam sancto, tam religioso manus impias, ac sacrilegas afferre conatus es? Si *in parva* non his artibus & disciplinis institutus eras, ut ea, quæ litteris mandata sunt, disceres, atque cognosceres: ne postea quidem, cum in ea ipsa loca venisti, potuisti accipere id, quod

48. est proditum memorie, ac litteris? Latonam ex longo errore, & fuga, gravidam, 3. & jam ad partum vicinam, temporibus exactis, confugisse Delum, atque ibi Apollinem, Dianamque peperisse: qua ex opinione hominum, illa *insula eorum deorum sacra putatur*: tantaque ejus auctoritas religionis est, & semper fuit, ut ne Perse quidem, cum bellum toti Græciæ, diis, hominibusque indivisissent, & mille numero navium classem ad Delum appulissent, quidquam conarentur aut violare, aut attingere. Hoc tu sanum depopulari, homo improbius, atque amentissimus, audebas? 4. fuit ulla cupiditas tanta, quæ tantam extingueret religionem? & si tum hæc non cogitabas, ne nunc quidem recordaris, nullum esse tantum malum,

49. quod non tibi pro sceleribus tuis jamdiu debeat? In Asiam verò postquam venit, quid ego 5. adventus istius, prandia, cenæ, equos, muneraque commemorarem? nihil cum Verre de quotidianis criminibus acturus sum. Chio per vim signa pulcherrima dico abstulisse: item Erythræ, & Halicarnasso. Tenedo (prætereo pecuniam, quam eripuit) Tenem ipsum, qui apud Tenedos sanctissimus Deus

habetur, qui urbem illam dicitur condidisse: cujus ex nomine Tenedus nominatur: hunc ipsum, inquam, Tenem, pulcherrime factum, quem quondam in comitio vidisti, abstulit magno cum gemitu civitatis. *illa verò expugnatio* 50. fani antiquissimi, & nobilissimi Junonis Samiæ, quam luctuosa Samiis fuit? quàm acerba toti Asiæ? quàm clara apud omnes? quàm nemini vestrum inaudita? de qua expugnatione cum legati ad C. Neronem in Asiam Sano venissent, responsam tulerunt, ejusmodi querimonias, quæ ad legatum populi Romani pertinerent, non ad prætorem sed Romam deferri oportere. Quas iste tabulas illic, quæ signa sustulit? quæ cognovi egomet apud istum in ædibus nuper, cum obignandi gratia venissem. quæ signa nunc, Verres, 51. ubi sunt? illa quæro, quæ apud te nuper ad omnes columnas, omnibus etiam intercolumniis, *in silva denique* disposita 6. sub divo vidimus. Cur ea, quantum alium prætorem cum iis iudicibus, quos in horum locum subfortitus eras, de te in consilium iturum putasti, tam diu domi fuerunt? posteaquam nostris testibus nos, quàm horis tuis, uti male vidisti: nullum signum domi reliquisti, præter duo, quæ in mediis ædibus sunt: quæ ipsa Samio sublata sunt? non putasti me *tuis familiarissimum* in hanc rem testimonium denuntiaturum, qui tua domi sæpe fuisset? ex quibus quaerere signa scirentis fuisse, quæ non essent? Quid tum hos de te iudicatos arbitratus es, cum viderent, te jam non contra accusatorem tuum, sed contra quaestorem, sectoremque pugnare? Qua de re Charidemum Chium testimonium priore actione dicere audisti: sese, cum esset trierachus, & Verrem ex Asia decedentem prosequeretur, iussu Dolabellæ fuisse unam cum isto Sami: selegæ tum scire spoliatum esse sanum Junonis, & oppidum Samum: posteaque se causam apud Chios, cives suos, Samiis accusantibus, publicè dixisse: eoque se esse absolutum, quod planum fecisset, ea, quæ legati Samiorum dixerent, ad Verrem, non ad se, pertinere. Aspendum, vetus 73. oppidum, & nobile in Pamphilia scitis esse, plenissimum signorum optimorum, non dicam illinc hoc signum ablatum esse, & illud: hoc dico, nullum te Aspendum signum, Verres, reliquisse: omnia ex fanis, ex locis publicis, palam spectantibus omnibus, piostris evecta, asportataque esse. Atque etiam illum Aspendum, citharistam, de quo sæpe audisti id, quod ex Græcis hominibus in proverbio, *quem omnia intus canere* dicebant, sustulit, & in intrinsecis suis ædibus posuit: ut etiam illum 7. ipsum artificio suo superasse videatur. Pergæ sanum antiquissimum, 54. & sanctissimum Dianæ scimus esse. id quoque à te *indatum*, ac spoliatum esse: ex ipsa Diana, quod habebat auri, detractum, atque ablatum esse dico. Quæ, malum est ista tanta audacia, atque amentia? quas enim sociorum, atque amicorum urbes adisti legationis jure & nomine: si in eas vi cum exercitu, imperioque invasisti, tamen, opinor, quæ signa, atque ornamenta ex his urbibus sustulisti, hæc non in tuam domum, neque in suburbanorum amicorum, sed Romam in publicum deportasti. Quid ego de 55. M. Marcello loquar, qui Syracusas, urbem ornatissimam, cepit? quid de L. Scipione, qui bellum in Asia gessit, Antiochumque, regem potentissimum vicit? quid de Flaminio, qui regem Philippum, & Macedoniam subegit? quid de L. Paulo, qui regem Persem vi ac virtute superavit? quid de L. Mummi, qui urbem pulcherrimam, atque ornatissimam, Corinthum, plenissimam ream omnium, sustulit, utriusque Achajæ, Bœotæque multas sub imperium

1. Ex quo genere hominum istum iudicetis. Lambinus & Manutii posteriores hominum, sed contra mss. nostros & edd. præfatis.

2. Ad hanc istius cup. demonstrandam servatus. Aliorum libri, *reservatus*, aut *separatus*. unde suspicatur Gualtemus istud *servatus* natum à glossa, ut & illas duas alias variantes.

3. Et jam ad partum vicinam, temporibus exactis confugisse Delum. Cujactanus non habet illud *vicinam*, & recte.

4. Fuit illa cupiditas tanta. Ita Pal. fec. ita mss. Heroniani recepta

lectio, illa.

5. Adventus istius prandia, cenæ &c. Cælius conjicit *adventu*. non probat Gualtemus.

6. Sub divo. Ita Pall. Cujac. ita edd. omnes vet. etiam Victoriana, alia sub *divo*, cui suffragatur editio Pædiani.

7. Ipsum artificis suo superasse videtur. Monet Gualtemus illud *suo* forte delendum, fide Alconiana.

imperium populi R. ditionemque subjunxit? quorum domus cum honore, & virtute florerent. *signis & tabulis pictis erant vacua.* At verò urbem totam, templa deorum, omneque Italix partes illorum donis, ac monumentis exornatas videmus. Vereor, ne hæc fortè cuiquam nimis antiqua, & jam obsoleta videantur. ita enim tum æquabiliter omnes erant hujusmodi, ut hæc *laus* eximia virtutis, & innocentia, non solum *hominum*, verum etiam *temporum* illorum esse videatur. P. Servilius, vir clarissimus, maximis rebus gestis, adest: de te sententiam laturus est: 1 Olympum vi, copiis, consilio, virtute cepit, urbem antiquam, & omnibus rebus auctam, & ornata. recens exemplum fortissimi viri profero. nam postea Servilius imperator populi Romani. Olympum, urbem hostium, cepit, quam tu in iisdem locis legatus quaestorius oppida pacata lociorum, atque amicorum diripienda, ac vexanda curasti. Tu, quæ ex fanis religiosissimis per scelus, & atrocium abtulisti, ea nos videre, nisi in tuis, amicorumque tuorum tectis, non possumus: P. Servilius, quæ signa atque ornamenta ex urbe hostium, vi & virtute capta, *belli lege*, atque imperatorio jure iustulit, ea populo Romano apportavit, per triumphum vexit, 2 in tabulas publicas ad ætatis perscribenda curavit. Cognoscite ex litteris publicis hominis amplissimi diligentiam. Recita. RATIONES RELATAE P. SERVILII. Non solum numerum signorum, sed etiam *uniuscujusque magnitudinem, figuram, statum*, litteris definiti vides. Certè MAJOR EST VIRTUS, victoriæque jucunditas, quam ista voluptas, quæ percipitur ex libidine, & cupiditate. multo diligentius habere dico Servilium prædam populi Romani, quam te tua *58* furta notata atque descripta. Dices, tua quoque signa, & tabulas pictas ornamento urbi, foroque populi R. fuisse. Memini: *vili simul cum populo R. forum, comitiumque adornatum ad speciem magnifico ornatu, ad sensum, cogitationemque acerbo, & lugubri. vidi collocare omnia fortis tuis, præda provinciarum, spolia sociorum, atque amicorum.* Quo quidem tempore, iudices, iste spem maximam reliquorum quoque peccatorum nactus est, vidit enim eos, qui iudiciorum dominos se dici volebant, harum *59* cupiditatum esse servos. Socii verò, nationisque exteræ, spem omnium tum primam abiecerunt rerum, ac fortunarum suarum, propterea quòd casu legati ex Asia, atque Achaja plurimi Romæ tunc fuerunt: qui deorum simulacra ex suis fanis sublata, in foro venerantur: itemque cetera signa, & ornamenta cum cognoscere, alia alio in loco lacrymantibus intuebantur. quorum omnium hunc sermonem tum esse audiebamus: NIHIL ESSE, QUOD QVISQVAM DUBITARET DE EXITIO SOCIORVM, ATQUE AMICORVM: cum quidem viderent in foro populi R. quo in loco antea, qui sociis injurias fecerant, accusari, & condemnari solebant, ibi esse palam posita ea, quæ ab sociis *60* per scelus ablata ereptaque essent. Hic ego non arbitror illum negaturum, signa sese plurima, tabulas pictas innumerabiles habere: sed, ut opinor, solet hæc, quæ rapuit & furatus est, nonnunquam dicere se emisse: quoniam quidem in Achajam, Asiam, Pamphiliam, *suavia publica, & 3 legationis nomine, mercator signorum, tabularumque pictarum missus est.* Habeo & istius, & patris ejus accepti tabulas omnes: quas diligentissimè legi, atque digessi: patris, quodam vixit: tuas, quoad ais te consecisse. nam in

isto, iudices, hoc novum reperietis. Audimus aliquem tabulas numquam consecisse: quæ est opinio hominum de Antonio falsa. nam fecit diligentissimè. verum 4 sit hoc genus aliquid, minimè probandum. Audimus, alium non ab initio fecisse, sed ex tempore aliquo consecisse. est aliqua etiam hujusce rei ratio. Hoc verò novum, & ridiculum est, quod hic nobis respondit, cum ab eo tabulas postularem: usque ad M. Terentium, & C. Cassium consules consecisse: postea desitisse. Alio loco, hoc *61* iusmodi sit, considerabimus. nunc nihil ad me attinet. horum enim temporum, in quibus nunc versor, habeo tabulas & tuas, & patris. Plurima signa pulcherima, plurimas tabulas optimas deportasse te, negare non potes: atque utinam neget. unum ostende in tabulis aut tuis, aut patris tui *entium esse*: vicisti. ne hæc quidem duo signa pulcherima, quæ nunc ad impluvium tuum stant, quæ multos annos ad valvas Junonis Samiæ steterunt, habes quomodo emeris: hæc, inquam, duo, quæ in ædibus tuis sola jam sunt, quæ sectorem expectant, relicta, ac desitura à ceteris signis. At, credo, in hisce solis rebus *indomita cupiditate, 4* atque effrenatas habebat: ceteræ libidines ejus, rationes aliqua, aut modo continebantur. Quam multis istum ingenuis, quam multis matribus familiis, in illa terra, atque impura legatione *vires attulisse existimatis?* eqquo in oppido pedem posuit, ubi non plura stuprorum, flagitiorumque suorum, quam adventus sui vestigia reliquerit? Sed ego omnia, quæ negari poterunt, prætermittam; etiam hæc, quæ certissima sunt, & clarissima, relinquam: unum aliquid de nefariis istius factis eligam: quo facilius ad Siciliam possim aliquando, quæ mihi hoc oneris, negotique imposuit, pervenire. Oppidum est in Helle- *5* sponto Lampfacum, iudices, in primis Asiæ provincie clarum, & nobile: homines autem ipsi Lampfacenorum summè in omnes civis Romanos officiosi, tum præterea maxime sedati, & quieti, præter ceteros ad summum Græcorum *otium* potius, quam ad ullam *viam, ad 6* *multum* accommodati. Accidit, cum iste à Cn. Dolabella esset flagitasset, ut se ad regem Nicomedem, & gemque Sada- lam mitteret, cum que iter hoc sibi magis ad *quæstum suum*, quam ad reipublicæ tempus accommodatum deposuisset: ut illo itinere veniret Lampfacum. cum magna calamitate, & præter perniciem civitatis. deducitur iste ad Janitorem quandam hospitem: comitesque ejus item apud ceteros hospites collocantur. Ut mos erat istius, atque *5* ut eum suæ libidines flagitiosæ facere admonerent, statim negotium dat illis suis comitibus, nequissimis, turpissimisque hominibus, uti videant, & investigent, *ECQUA VIRGO SIT, AUT MULIER DIGNA*, quamobrem iste Lampfaci diutius commoraretur. Erat comes *64* ejus Rubrius quidam, homo factus ad istius libidines: qui miro artificio, quocumque venerat, hæc investigare omnia solebat. 6 is ad eum rem istam desert. Philodamum esse quandam genere, honore, copiis, existimatione facile principem Lampfacenorum: ejus esse filiam, quæ cum patre habitaret, propterea quòd virum non haberet, mulierem eximia pulchritudine: sed eam summa integritate, pudicitiaque existimari. homo, ut hæc audivit, sic existit *ad id, quod non modo ipse numquam viderat, sed ne audierat quidem ab eo, qui ipse vidisset, ut statim ad Philodamum migrare se diceret velle.* Hospes Janitor, qui nihil suspi- caretur,

1. Olympum. Id nomen bis restituo Cicero, sive Strabonis Geographiæ lib. xiv. pro quo Lambinus, Manucius alique maluerunt Olympum.

2. In tabulis publicis ad ætatis perscribenda. Cujac. in tabulis publicis, quomodo item potest legi in Pædianum Gulielmum alterum custoditorem à Pall. & eod. voce.

3. Legationis nomine, mercator signorum, &c. Haud aliter quoque Pall. & Cujac. & veter. impressi.

4. Sic hoc genus aliquid. Victorius quidem expressit aliquid, sed simplicius mihi visum quod erat in ante publicatis & Pall.

5. Ut eum suæ libidines flagitiosæ facere admonerent. Lambinus admonens, quod & in cod. Cujac. placebatque Gulielmo; qui arbitratur posse præterea deleri vocem facere.

6. Is ad eum rem istam desert. Nihil periret sententiæ, si tolleretur ad eum rem istam.

caretur, veritus, 1 ne quid in ipso se offenderit: hominem summa vi retinere cœpit. iste, qui hospitis reliquendi causam reperire non posset, alia sibi ratione viam munire ad stuprum cœpit: Rubrium, *delicias suas*, in omnibus ejusmodi rebus adjutorem suum; & concisium, parum lauræ 65. deversari dicit: ad Philodamum deduci jubet. Quod ubi est Philodamo nuntiatum, 2 tamen si erat ignarus, quantum sibi, ac liberis suis jam tum mali constitueretur, tamen ad istum venit: ostendit, *monuit illud suum non esse*: se, cum suæ partes essent hospitem recipiendorum, 3 tum ipsos tamen prætore, & consule, non legatorum assêclas, recipere solere. Iste, qui una cupiditate raperetur, totum illius postulatam, causamque neglexit: per vim ad eum, qui recipere non debebat, Rubrium deduci imperavit. Hic Philodamus, posteaquam *jus suum obtinere non potuit*; ut humanitatem, consuetudinemque suam retineret, laborabat. homo, qui semper hospitalissimus, amicissimusque nostrorum hominum existimatus esset, noluit videri ipsum illum Rubrium, 4 *invitus in domum suam recepisse*: magnificè, & ornate, ut erat in primis inter suos copiosus, convivium comparat: rogat Rubrium, ut quos ei commodum sit, invitet: locum sibi soli, si videatur, relinquat. 5 etiam filium suum, lectissimum adolescentem, foras ad propinquum suum quandam mittit ad cenam. Rubrius istius comites invitat: eos omnes Verres certiores facit, quid opus esset. maturè veniunt: discumbitur. fit sermo inter eos, & invitatio, ut *Graco more biberetur*. hortatur hospes: poscunt majoribus poculis: celebratur omnium sermone, lætitaque convivium. Posteaquam satis calere res Rubrio visa est: Quæso, inquit, Philodame, cur ad nos solum tuam non intro vocari jubes? Homo, qui & summa gravitate, & jam id ætatis, & parens esset, *obstupuit homini improbi dicto*. Inflare Rubrius. Tum ille, ut aliquid responderet, negavit moris esse Græcorum, ut in convivio virorum accumberent mulieres. Hic tum alius ex alia parte: 6 Enimvero ferendum hoc non est: Vocetur mulier, & simul ferens suis Rubrius, ut januam clauderent, & ipsi ad fores assisterent, imperat. Quod ubi ille intellexit, id agi, atque id parari, ut filia suæ vis afferretur: servos suos ad se vocat: his imperat, ut *se ipsum negligant*: filiam defendant: excurrat aliquis, qui hoc tantum 7 domesticum mali filio suo nunciet. 8 Clamor interea fit tota domo; pugna inter servos Rubrii, atque hospitis. Jactatur domi lux 9 vir primus, & homo honestissimus. pro se quisque manus affert: aqua denique ferventi à Rubrio ipso Philodamus perfunditur. Hæc ubi filio nuntiata sunt: statim exanimatus ad aedeis contendit, ut & vitæ patris, & pudicitia fororis succurreret. Omnes eodem animo Lampaceni simul ut hoc audiverunt, quod eos tum Philodami dignitas, tum *injuria magnitudo* movebat, ad aedeis noctu convenerunt. Hic licet istius Cornelius, qui cum ejus sevis erat à Rubrio, quasi in præsidio, ad auferendam mulierem collocatus, occiditur: servi nonnulli vulnerantur. ipse Rubrius in turba fauciatur. Iste, qui sua cu-

pliditate tantos tumultus concitatos videret, cupere aliqua evolare, si posset. postredie mane homines 10 in concionem veniunt. quaerunt, quid optimum factu sit. pro se quisque, ut in quoque erat auctoritatis plurimum, ad populum loquebatur. inventus est nemo, cujus non hæc & sententia esset, & oratio: NON ESSE METUENDUM, SI ISTIUS NEFARIUM SCELVS LAMPACENTI VLTIO VI, MANVQUE ESSENT, NE SENATVS, POPVLVSQUE R. IN EAM CIVITATEM ANIMADVERTENDVM PVTARET. Quod si hoc jure legati populi Rom. in socios, nationesque exteras uterentur, ut pudicitiam liberorum servare ab eorum libidine tutam non liceret: *quidvis esse perfecti factus*, quam in tanta vi, atque acerbitate versari. Hæc cum omnes sentirent, & cum in eam rationem pro suo quisque sensu, ac dolore loqueretur: omnes ad eam domum, in qua iste deversabatur, profecti sunt: cedere januam saxi, instare ferro, ligna, & famenta circumdare, 11 ignemque subjicere cœperunt. Tum cives Romani qui Lampaci negociabantur, concurrunt: orant Lampacenos, ut gravius apud eos *nomen legationis*, quam *injuria legati* putaretur: sese intelligere hominem illum esse impurum, ac nefarium: sed, quoniam *nee perfectisset*, quod conatus esset. neque futurus esset Lampaci postea: levius eorum peccatum fore, si homini scelerato pepercissent, quam si legato non pepercissent. Sic iste, multo sceleratior, & nequior, quam ille Hadrianus: aliquanto etiam felicitior fuit. ille, quod ejus avaritiam cives Romani ferre non potuerant, *Utricæ domi sua virum exustus est*: idque ita illi merito accidisse existimatum est, ut lætarentur omnes, neque animadverso constitueretur: hic sociorum ambustus incendio, tamen ex illa flamma, periculoque evolavit: neque adhuc causam ullam excogitare potuit, quamobrem commiserit, aut quid eveniret, ut in tantum periculum veniret. Non enim potest dicere, *cum seditionem* sedare vellem, cum frumentum imperarem, cum stipendium cogere, cum aliquid denique reipublicæ causa gererem: quod acrius imperavi, quod animadverto, quod minatus sum. Quæ si diceret: tamen ignosci non oporteret, si *nimis atrociter imperando* sociis, in tantum adductus periculum videretur. Nunc cum ipse causam illius tumultus neque veram dicere, neque falsam confingere audeat: homo autem ordinis sui frugalissimus, qui tum accensus C. Neroni fuit. 12 P. Tettius, hæc eadem se Lampaci cognoscere dixerit: vir omnibus rebus ornatissimus C. Varro, qui tum in Asia tribunus militum fuit, hæc eadem ipsa se ex Philodamo audisse dicat: potestis dubitare, quin istum fortuna non tam ex illo periculo eripere voluerit, quam ad vestrum judicium referre? Nisi verò illud diceret, quod & in testimonio Tettii, priore actione interpellavit Hortensius: quo tempore quidem *signi facti dedit*, si quid esset, quod posset dicere, se tacere non posse: 13 ut quam diu in ceteris rebus tacuerit, scire omnes possemus, nihil habuisse quod diceret. hoc tum dixit, Philodamum, & ejus filium, à C. Nerone esse damnatos. De quo ne multa differam, 72. tantum

1. Ne quid in ipso se offenderit.) Gulielmus retinuit hanc lectionem, contra emendationes Lambini. Cujacii tamen liber, item Pal. pr. & ed. vet. offenderetur.

2. Tamen si erat ignarus.) Pal. pr. tamen est; consulatur item Muretus lib. v. Var. lect. cap. 8.

3. Tum ipse tamen prætore.) Vulgata tantum præ. sed alterum est in edd. vet. in Pall. in Cujacianis. Hotomanus corrigie, tamen ipse prætorum non necessario.

4. Invitus in domum suam recepisse.) Absit Cujaciano in; restat tamen in Pall. & edd. ceteris.

5. Etiam filium, &c. mitti ad cenam.) Sic Gulielmus & Cujacii liber. Vulgata, ut etiam filium, &c. mitti ad cenam. & sic est, etiam Pall. & edd. veteris: deest tamen in illo or, sed tamen habens, mitti. itaque nulli dubium est, emendandam adhuc; restat filium, &c. mitti ad cenam, pro mitti, non in solens loquendi ratio.

6. Enimvero ferendum hoc non est.) Non male Cujacii codex. hoc quidem ita est.

7. Domestici mali filii sui nunciet.) Pronomen suo, non est in Pall. aut olim impressis; poteratque abesse.

8. Clamor & domus; pugnantiter servos.) Libris prius aberat dictio, pugna. eam ex Iulii Ruffiniani libro intulit primum Hotomanus.

9. Vir primus & homo honestissimus.) Hæc est lectio quoque Pall. & edd. exoletarum. nam Victoriana, vir optimus, & homo honestus. Lambiniana ex Nonio, vir primarius & homo honestus. vulgata, vir optimus & honestissimus.

10. In concionem veniunt.) Scripsit Cujacii consuetudine, non accedunt Pall. aut editio antiquior.

11. Ignemque subjicere.) Sic Pall. & edd. vet. nam copula deest vulgata ante. Cujacianus præterea interjecit, ignemque circum subjicere.

12. P. Tettius.) Pall. Petrius, Cujac. Petinus, ed. vet. Petrius quæ tamen statim habuit Cæcili Pall. verò Cæcili. at Cujac. Tettii.

14. Ut quam diu in ceteris rebus tacuerit, seve &c.) Vox tacuerit, non comparat in Pall. aut adeo edd. primogenus. Cujacii liber, in ceteris rebus tacuerit, &c.

tantum dico, secutum id esse Neronem, & ejus consilium, quod Cornelium listorem occisum esse constaret: putasse *NON OPORTERE* esse cuiquam, ne in ultiscenda quidem injuria, hominis occidendi potestatem. In quo video, Neronis iudicio non te absolutum esse improbitatis: sed illos damnatos esse eadis. verum ista damnatio tamen cujusmodi fuit? Audite, quaeso, iudices, & aliquando miseremini feneratorum, & ostendite, aliquid his in vestra fide praesidii esse oportere. Quod toti Asiae jure occisus videbatur istius ille verbo licitor, te vera minister *improbissimus cupiditatis*: pertimuit iste, ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur, rogat, & orat Dolabellam, ut de sua provincia decedat: ad Neronem proficiscatur: se demonstrat incolumem esse non posse, si Philodamo vivere, atque aliquando Romam venire licuisset. Commotus est Dolabella. fecit id, quod multi reprehenderunt, ut exercitum, provinciam, bellum relinqueret, & in Asiam, hominis nequissimi causa, in alienam provinciam proficisceretur. Posteaquam ad Neronem venit: contendit ab eo, ut Philodami causam cognosceret. Venerat ipse, qui esset in consilio, & primus sententiam diceret. adduxerat etiam praefectos, & tribunos militares suos, quos Nero omnis in consilium vocavit. erat in consilio etiam aequissimus iudex ipse Verres. erant nonnulli togati creditores Graecorum, quibus ad exigendas pecunias improbilissimi cujusque legati plurimum prodeit gratia. Ille miser *defensorum* reperire neminem poterat, quis enim esset aut togatus, qui Dolabellam gratia: aut Graecus, qui eiusdem *vi & imperio* non moveretur? Accusator autem apponitur civis Romanus de creditoribus Lampsaecenorum: qui si dixisset quod iste iussisset, per eisdem istius licitores a populo pecuniam posset exigere. Cum haec omnia tanta contentione, tantis copiis agerentur, cum illum miserum multi accusarent, nemo defenderet: cumque Dolabella cum suis praefectis pugnaret in consilio: Verres fortunas agi suas diceret: *idem iussumentum diceret: idem esset in consilio: idem accusatorum parasset*: haec cum omnia fierent, & cum hominem constaret occisum: tamen tanta vis istius injuria, tanta in isto improbitas putabatur, ut de Philodamo amplius pronuntiaretur. Quid ego nunc in alteram actionem Cn. Dolabellae spiritus: quid huius lacrymas, & concursiones proferam: quid C. Neronis, viri optimi, atque innocentissimi, nonnullis in rebus, *annuum non in timidum, atque demissum*? qui in illa re quid facere potuerit, non habebat, nisi forte, id quod omnes tum desiderabant, ut ageret eam rem sine Verre, & Dolabella. quidquid esset sine his actum, omnes probarent. tum vero quod pronuntiatum est, non per Neronem iudicatum, sed per Dolabellam ereptum existimabatur. condemnatur enim per paucos sententia Philodamus, & ejus filius. Adest, inquit, urget Dolabella, ut quamprimum securi feriantur, quo quam minime multi ex illis de istius nefario scelere *audire possent*. Constituitur in foro Laodiceae spectaculum acerbum, & miserum, & grave toti Asiae provinciae: grandis natu parens, adductus ad supplicium: ex altera parte filius: ille, quod *pueritiam liberorum*: hic, quod *vetam patris, famamque fratris defendere*. Elebat uterque, non de suo supplicio, sed pater de filii morte, de patris, filius. Quid lacrymarum ipsum Neronem putatis profudisse? quem se-

tum totius Asiae fuisse? quem Iulium, & gemitum Lampsaecenorum? securi esse percussos homines *innocentes, nobiles, socios populi Romani atque amicos*, propter hominis flagitiosissimi singularem nequitiam, atque improbilissimam cupiditatem? Jam jam, Dolabella, neque tui, neque tuorum liberum, quos tu miseros in egestate, atque in solitudine reliquisti, *misereri potest*. Verresne tibi tanti fuit, ut ejus libidinem, hominum innocentium sanguine huius velles? Idcirco exercitum, atque hostem relinquebas, ut tua vi, & crudelitate, istius hominis improbilissimi periculum sublevaris? Quod enim eum tibi quaestoris in locum constitueras, idcirco tibi *amicum in perpetuum fore* putasti? Nesciebas, ab eo Cn. Carbonem Cos. cujus te vera quaestor fuit, non modo relictum, sed etiam spoliatum auxiliis, pecunia nefarie oppugnatum, & proditum? Expertus igitur es istius perniciem tum, cum se ad inimicos tuos contulit: cum in te homo ipse nocens acerimum testimonium dixit: cum rationes ad ararium, nisi damnato te, referre noluit. Tantane tuae, Verres, libidinis erunt, ut eas capere, ac sustinere non provinciae populi Romani, non rationes extera possint? Tunc, quod videris, quod audieris, quod concupieris, quod cogitaris, nisi id ad nutum tuum praesto fueris, nisi libidini tuae, cupiditati, que paruerit, immittentur homines? expugnabuntur domus? civitates non modo peccata, verum etiam sociorum, atque amicorum, ad vim, atque ad arma confugient, ut ab fe, atque ab liberis suis legati populi Romani, ac libidinem propulsare possint? Nam quare abs te, circumfessusne sis Lampsaecae peritine domum in qua deverbare, illa multitudo incendiare: voluerintne legati populi Romani, comburere vivum Lampsaeceni, negare non potes, habeo enim testimonium tuum, quod apud Neronem dixisti: habeo quas ad eundem litteras misisti. Recita hunc ipsum locum de testimonio. TESTIMONIUM C. VERRIS IN ARTEMIDORVM. 5 (Recita ex Verris litteris ad Neronem ex litteris C. VERRIS AD C. NERONEM.) NON MVLTQ POST IN DOMVM. Bellumne populo Romano & Lampsaeceni cives facere conabantur? desistere ab imperio, ac nomine nostro volebant? Video enim, & ex iis, quae legi & audio, intelligo, in qua civitate non modo legatus populi Romani circumfessus, non modo igni, ferro, manu, copiis oppugnatus, sed aliqua ex parte violatus sit: nisi publice satisfactum sit, ei civitati bellum indici, atque inferri solere. Quae fuit igitur causa, cur cuncta civitas Lampsaecenorum de concione, quemadmodum tu scribis, domum tuam concurreret? Tu enim neque in litteris, quas Neroni mittis, neque in testimonio, causam tanti tumultus ostendis ullam: obiectum te dicis: ignem allatum, framenta circumdata, licitorem istum occisum esse dicis: prodeundi tibi in publicum potestatem factam negas: *causam huius tanti terroris occultas*. Nam si quam Rubrius injuriam suo nomine, ac non impulsu tuo, & tua cupiditate fecisset: de tui conitis injuria quaestum ad te potius, quam te oppugnatum venirent. Cum igitur, quae causa illius tumultus fuerit, testes a nobis producti dixerint, ipse celarit: nonne causam hanc, quam nos proposuimus, tum illorum testimonia, tum istius taciturnitas perpetua confirmat? Huius homini parectis igitur, iudices, cujus tanta peccata sunt, ut

1. Jamjam Dolabella, negat, *ep. misereri potest.* Reducendum putavi-
mus, quod erat in Pall. in primis edd. recentiores, *Nemo-
jam Dolabella &c.* quod tamen non conspicitur in edd. venetis, aut mil.
2. *amicum in perpetuum.* Gualtemarius maluit ab hinc praepositiuncu-
culum esse.
3. *Auxiliis, pecunia nefarie oppugnatum.* Horomanus exponendum
putabat *pecunia*; sed non retinuit, quod exfaret in nostris & vet.
ed. neque Akontius contrarie.
4. *Nisi libidini tua cupiditati que paruerit.* Patet enim haec possum
pro apparere. apparet autem alicui is qui est satelles ejus, qui ad secla-
re apparere.
5. *Recita ex Verris litteris &c. ad C. Neronem.* Tota haec linea un-

cis inclusa, manat à conjectura Hotomanni, in nullo invenitur m.
aut vetustis edito.

6. *Lampsaeceni cives facere conabantur? desistere &c. volebant?* Sic
quidem vulgo publicatur, sed praeter vet. edd. & Pall. in iis enim
Lampsaeceni cives facere conabantur? desistere &c. volebant. unde fit, et ar-
bitror voce translata legendum: *Lampsaeceni facere conabantur? civitas
desistere &c. volebat?* non longe ab hac scriptura abest mss. quos lau-
dat Hotomannus, sed abest tamen. edidit Lambinus: *Lampsaeceni ci-
vitas facere conabantur? desistere &c. volebat?* quomodo fuisse in Cujaciano
annotavit Gulielmus.

7. *Domum concurreret.* Editio antiquata *concurreret*, quod & in P. I.
pr. at Cujac. *concurreret*, quod admittit Lambinus.

ii, quibus injurias fecerit, neque legitimum tempus expectare ad ulciscendum, neque vim tantam doloris in posterum differre poterint? Circumfessus es, à quibus? à Lamplacenis, barbaris hominibus, credo, aut iis, qui populi Romani nomen contemnerent. Immo verò ab hominibus & natura, & consuetudine, & disciplina lenissimis: porro autem populi Rom. conditione fociis, fortuna fervis, voluntate supplicibus: ut perspicuum sit omnibus, nisi tanta acerbitas injuriarum, tanta vis sceleris fuisset, ut Lamplaceni moriendum sibi potius, quam progressuros fuisse, ut vehementius illos in eum locum progressuros fuisse, ut vehementius odio libidinis tuæ, quam metu legationis moverentur.

62. Nolite, per deos immortalis, cogere focios, atque exterarum nationes hoc uti perfrigo: quo, nisi vos vindicatis, utentur necessario. Lamplacenos in istum nunquam ulla res miti gasset, nisi eum pœnas Romæ daturum putarent; numquam illos in eum locum progressuros fuisse, ut vehementius odio libidinis tuæ, quam metu legationis moverentur.

63. Nihil in oppidis & civitatibus amicorum non legatum populi Romani, sed tyrannum libidinosum, crudeliumque præbueris: cum apud exterarum nationes, imperii, nominisque nostri famam tuis probris, flagitiisque violaris: cum te ex ferro amicorum populi Romani eriperis, atque è flamma sociorum evolaris: hic tibi perfrugium speras futurum? Erras, ut huc incideres, non ut hic conquisceres, illi te vivum exire passi sunt. Et ais, iudicium esse factum, te injuria circumfessum esse Lamplaceni, quod Philodamum cum filio condemnatum sit. Quid, si doceo, si planum facio, teste homine nequam, verum ad hanc rem tamen idoneo (te ipso, inquam, teste docebo) te hujus circumfessionis tuæ causam & culpam in alios transfuisse? neque in eos quos tu infimularas, esse animadvertum? nam nihil te iudicium Neronis adjuvat. Recita quas ad Neronem litteras misit.

EPISTOLA C. VERRIS AD NERONEM. THEMISTAGORAS, ET THESSALVS. Themistagoram, & Thessalum scribis populum convocasse. Quem populum? qui te circumfedit: qui te vivum comburere conatus est. Ubi hos persequeris? ubi accusas? ubi defendis jus, nomenque legati? In Philodami iudicio dices id actum. Cedo mihi ipsius Verris testimonium. videamus, quid idem iste juratus dixerit. Recita. AB ACCVSATORE ROGATVS RESPONDIT, IN HOC IUDICIO NON PERSEQUI: SIBI IN ANIMO ESSE ALIO TEMPORE PERSEQUI. Quid igitur te iuvat Neronis iudicium? quid Philodami damnatio? Legatus cum esset circumfessus, cumque, quemadmodum tute ad Neronem scripsisti, populo Romano communique causæ legatorum facta esset injuria insignis: non es persecutus: dicis tibi in animo esse alio tempore persequi. Quod fuit id tempus? quando es persecutus? cur imminuisti jus legationis? cur causam populi Romani deferuisti, ac prodidisti? cui injurias tuas, conjunctas cum publicis, reliquisti? Non te ad senatum causam deferre: non de tam atrocibus injuriis conqueri: non eos homines, qui populum concitarant, consulum litteris evocandos curare oportuit? Nuper, M. Aurelio Scauro postu-

lante, quod is Ephesi se quaestorem vi prohibitum esse dicebat, quo minus è sano Diana servum suum, qui in illud asyllum confugisset, abduceret: Pericles Ephesius, homo nobilissimus, Romam evocatus est, quod auctor injuriæ illius fuisse argueretur. Tu, si te legatum ita Lamplaceni tractatum esse, senatum docuisses. ut tui comites vulnerarentur, licet occideretur, ipse circumfessus panem in eundem: ejus autem rei duces, 2 & auctores, & principes fuisse, quos scribis, Themistagoram, & Thessalum: quis non commoveretur? quis non ex injuria, qua tibi esset facta, sibi provideret? quis non in ea re causam tuam, periculum commune agi arbitraretur? Etenim NOMEN LEGATI, EJUS MODI ESSE DEBET, quod non modo inter sociorum jura, sed etiam inter hostium tela incolumem venetur. Magnam hoc Lamplacenum crimen est libidinis, atque improbilissimæ cupiditatis. accipite nunc avaritia propemodum in suo genere non levius. Milesios navem poposcit, quæ eum præsidii causa Myndum profectus. Illi statim Myndum egregium de sua classe, ornatum, atque armatum dederunt. Hoc præsidium Myndum profectus est. Nam, quid Milesiis lana publice abstulerit, item de sumtu in adventum, de contumeliis, & injuriis in magistratum Milesium, tametsi dici tum verè, tum graviter, & vehementer potest, tamen dicere prætermittam: eaque omnia restibus integra reservabo. illud, quod neque taceri ullo modo, neque dici pro dignitate potest, cognoscite. Milites, remigisque Miletum Myndum pedibus reverti jubes: ipse Myndum pulcherrimum, de decem Milesiorum navibus electum, L. Magio, & 3 L. Rabio, qui Myndi habitabant, vendidit. Hi sunt homines, quos nuper senatus in hostium numero habendos censuit. hoc illi navigio ad omnes populi Rom. hosteis usque ab Dianio, quod in Hispania est, & ad Sinopen, quæ in Ponto est, navigaverunt. O dii immortales: incredibilem avaritiam, singularemque audaciam! Navem tu de classe populi Rom. quam tibi Milesia civitas, ut te prosequeretur, dedisset, ausus es vendere? Si te magnitudo magnitudo maleficij, si te hominum existimatio non movebat: ne illud quidem cogitabas, hujus improbilissimi furti, & five adeo nefariæ prædæ, tam illustrem, ac tam nobilem civitatem testem futuram? an quia tum Cn. Dolabella in eum, qui ei Myndum præferat, Milesiisque rem gestam renuntiaret, animadvertere tuo rogatu conatus est, renuntiationemque ejus, quæ erat in publicis litteris relata illorum legibus, tolli jussit: idcirco & te ex hoc crimine elapsum esse arbitrare? Multum te ista sefellit opinio, & quidem multis in locis. semper enim existimasti, & maxime in Sicilia, SATIS CAUTVM TIBI AD DEFENSIONEM FORI, si aut referri aliquid in litteras publicas vultisses; aut, quod relatum esset, tolli cogisses. Hoc quam nihil sit, tametsi ex multis Sicilia civitatibus priore actione didicisti, tamen etiam in hac ipsa civitate cognosce. Sunt illi quidem dissi-
audientes, quamdiu adsunt illi, qui imperant. simulac discesserunt; non solum illud perferunt, quod tum prohiberi sunt, sed etiam causam adscribunt, cur non tum in litteras relatum sit. Manent iste litteræ Miletum; manent, & dum erit illa civitas, manebunt. Decem enim naveis jussu L. Murenæ populi Milesium 8 ex pecunia vestigali populi Rom. fecerat, sicut pro sua quæque parte Asia ceteræ civitates. quamobrem unam ex decem, non prædonum

1. In alio transfuisse.) Lambinus, censuisse? ex Aconio, ut & mox, infimularis, pro nostro infimularas. Sed ego sanè usquequoque non possum accedere Aconio, utpote, qui æque incidere poterit in mangonium improbas manus, ac quilibet passim auctor.
2. Et auctores, & principes fuisse.) Vix dubitandum est, quin restituenda veniant n. nostrorum trium & vet. ed. lectio, & auctores principes.
3. L. Rabio.) Nihil variat: Pall. aur olim cusi, Aconius habet Phani, & verò Fanius edidit P. Manutius.
4. Ad Sinopen.) Pall. Cujac. ed. vet. Sinopen, sed parum refert

hoc illove modo exaremus.

5. Sive adeo nefaria prædæ.) Manutii omnes, hujus adeo nefaria pr. sed alterum hæret in Pall. Cujac. & olim editis.

6. Te ex hoc crimine elapsum.) Revocavi ex, quod aberat editionibus Lambinianis, inventum in mss. ceterisque cutis.

7. Satis cautum tibi ad defensionem fori.) Tres voces postremæ, nescio an non quid respiciant de glossa.

8. Ex pecunia vestigali populi Rom.) Pall. populo Romano. nihil pejus, si non melius.

donum repentino adventu, sed legati latrocinio; non vi tempestatis, sed hac horribili tempestate sociorum, amissam, in litteras publicas retulerunt. Sunt Romæ legati Milesii, homines nobilissimi, ac principes civitatis: qui, tametsi 1 mensem Februarium, & Coss. designatorum nomen expectant; tamen hoc tantum facinus non modo negare interrogati, sed ne producti quidem reticere poterunt: dicent, inquam, & religione adducti, domesticarum legum metu, quid illo myoparone factum sit. offendent C. Verrem in classe, quæ contra piratas ædificata sit, piratam ipsum consceleratum fuisse. C. Malleolo quaestore Cn. Dolabella occiso, duas sibi hereditates venisse arbitratus est: unam quaestoria procurationis: nam à Dolabella statim 2 pro quaestore iussus est esse alteram tutelam. Nam, cum pupilli Malleoli tutor esset, in bona eius impetum fecit, nam Malleolus in provinciam sic copiose profectus erat, ut domi prorsus nihil relinqueret. præterea pecunias occupat apud populos, & syngraphas fecerat: argenti optimi calati grande pondus secum tulerat: (nam ille quoque sodalis istius erat in hoc morbo, & cupiditate) grande pondus argenti, familiam magnam, multos artifices, multos formosos homines reliquit. Ille quod argenti placuit, invasit: quæ mancipia voluit abduxit: vina ceteraque quæ in Asia facillimè comparantur, quæ ille reliquerat, asportavit: reliqua vendidit, pecuniam exegit. 3 Cum eum ad n-s vicies quinquies redegitte constaret: ut Romam rediit, nullam litteram pupillo nullam matris eius, nullam tutoribus reddidit: servos artifices pupilli cum haberet, domi, circum pedes autem homines formosos, & literatos; suos esse dicebat, se emisse. cum sapius mater, & avia pueri postulerent, ut ipsi non redderet pecuniam, nec rationem daret, diceret saltem quantum pecunia Malleoli deportasset; multis efflagitatus aliquando dixit n-s decies. deinde 3 in codicis extrema cera nomen infimum in flagitiosa litura fecit: 4 expensam Chrylogono servo n-s sexcenta millia, accepta, pupillo Malleolo restitit. Quomodo ex decies n-s sexcenta sunt facta; quomodo de eodem modo quadrarint, ut illa de Cn. Carbonis pecunia, reliqua n-s sexcenta facta sunt: quomodo Chrylogono expensa lata sunt: cur id nomen infimum, in lituraque sit, vos existimabit. Tamen n-s sexcenta millia non sunt accepta restitisset, n-s quinquies millia soluta non sunt. homines, posteaquam reus factus est, alii etiam nunc retinentur; peculia omnium, vicariique retinentur. Hæc est istius prædara tutela. En, cui tuos liberos committas: en invidiosa mortui sodalis: en metus vivorum existimationis. Cum tibi se tota Asia spoliandam ac vexandam tradidisset: cum tibi exposita esset omnis ad prædandum Pamphilia: contentus his tam opimis rebus non fuisti? manus à tutela manus à pupillo, manus à sodalis filio abstinere non potuisti? Jam te non Siculi, non aratores, (ut dicitur) circumveniunt: non hi, qui decretis, edictisque tuis in te concitati, in festique sunt: Malleolus à me productus est, & mater eius atque avia; quæ miseræ, stentes, eversum 5 à te puerum patris bonis esse dixerunt. Quid expectas, an dum ab inferis ille Malleolus existat, atque abs te officia

tutela, sodalitatibus, familiaritatisque flagitet? ipsum putato adesse. Homo AVARISSIMUS & sparcissimus, reddere bona sodalis filio: si non quæ abstulisti; at quæ confessus es. Cur cogis sodalis filium hanc primam in foro vocem cum dolore, & querimonia emittere? cur sodalis uxorem, sodalis focum, domum denique totam sodalis mortui, contra te testimonium dicere? cur pudentissimas, lectissimas famulas in tantum virorum conventum infestas, invitatasque prodire cogis? Recita omnia testimonia. TESTIMONIUM MATRIS ET AVIÆ. Pro quaestore vero 6 quomodo iste commune Milyadum vexarit, quomodo Lyciam, Pamphiliam, Pisidiam, Phrygiamque totam frumento imperando, æstimando, hac sua, quam tum primum excogitavit, Siciliensi æstimazione affixerit, non est necesse demonstrare verbis. Hoc scitote: his nominibus, (quæ res per eum gestæ sunt, cum iste civitatis frumentum, cona, cilia, iaccos imperaret, neque ea sumeret: pro his rebus pecunia exigeret) his nominibus solis, Cn. Dolabella n-s. ad trices item esse æstimatam. Quæ omnia, etiam si voluntate Dolabella fiebant, per istum tamen omnia gerebantur. Consistam in uno nomine, multa enim 7 sunt ex eodem genere. Recita. DE LITIBVS ÆSTIMATIS 6 Cn. DOLABELLÆ PR. PECVNIA Q. POPVLO RO. REDACTA. QVOD A COMM. NI MILYADVM. Te hæc coegisse, te æstimasse, tibi pecuniam numeratam esse dico: eademque vi, & injuria, cum pecunias maximas cogeres, per omnes partes provinciarum te, tanquam aliquam calamitatis tempestatem, pestemque pervalsisse demonstro. Itaque M. Scaurus qui Cn. Dolabellam accusavit, istum in sua potestate, ac ditione tenuit. Homo adolescens cum istius in inquirendo multa furta, ac flagitia cognoverit, fecit perire & calidè volamen ejus rerum gestarum maximum isti ostendit: ab homine quæ voluit, in Dolabellam abstulit: 7 istum testem produxit: dixit iste, qua velle accusatorem putavit: Quo ex genere mihi testium, qui cum isto furati sunt, si uti voluissent, magna copia fuisset: qui ut se periculo litium, conjunctione criminum liberarent, 8 quò ego vellem, descensuros possidebantur. Eorum ego voluntatem omnium 9 repudiavi. NON MODD PRODITORI, sed ne perfuga quidem locus in meis castris cuiquam fuit. Forsitan meliores illi accusatores habendi sunt, qui hæc omnia fecerunt: sed ego defensorem in mea persona, non accusatorem maxime laudari volo. Rationes ad ararium, antequam Dolabella condemnatus est, non audeo referre. Imperat à senatu, ut dies sibi prorogaretur, quòd tabulas suas ab accusatoribus Dolabella obignatas diceret: proinde quasi exhibendi potestatem non haberet. Solus est hic, qui numquam rationes ad ararium referat. Audistis quaestoriam rationem tribus versiculis relata; legationis non, nisi condemnato & ejecto eo, qui posset reprehendere: nunc denique prætoris, quæ ex S. C. statim referre debuit, usque ad hoc tempus non restituit. 9 Quaestorem se 10 in senatu expectare dixit: perinde quasi non, ut quaestor sine prætoris potestatem referre (ut in Hortensii, ut omnes)

1. Menses Februarium, & Coss. designatorum nomen exprimit. Coniiciebat Hocomanus, mensis Feb. expectant, & Coss. des. nomen exprimit, quod recepit P. Manucius, ac tamen improbat.
2. Cum ad H-s. vicies quinquies. Est ab Hocomano, nam prius euss, ad H-s. XXX. quinquies, certe sic Victorianus, quippe edictio princeps ad H-s. XXXIX. quinquies, solum Pal. fec. H-s. XX. quinquies.
3. In codicis extrema cera. Pal. & olim euss. æstimationem certam, an antiqua ratione scribenda, viderint Criuci, nam alterum videret fuisse in Af. ontanis.
4. Expensa Chrylogono servo, etc. Nobis satis fuerit testari, sic quoque operam in Pall. & veritè colis.
5. Si non quæ abstulisti. Cuiuslibet si excludit, poteratque abesse, & itaque Pal. ut, eius loco habet sine, loc. sint.
6. Cn. DOLABELLÆ PR. PECVNIA REDACTA QVOD &c.)

Sic editiones exolere; neque aliter Pall. nisi quod alter DOLABELLÆ P. P. RO. PECVNIAE &c. quomodo multæ etiam edd. nam Victoriana: DOLABELLÆ PR. POP. RO. PECVNIAE &c.

7. Istum testem produxit iste, putavit. Hæc omnia non habentur in prima editione, neque agnoscunt Pall. & poterant certe concinri aliquos esse interpretis.

8. Quo ego vellem descensuros possidebantur. Lumbiniani, descensuros, & sic quidem Cujacianus, nolim sequi contra tot edd. & Pall. etiam in 9am partem inclinaret Gulielmii; ut alludetur scilicet descensuros descensuros.

9. Quaestorem se in senatu. Pugnari pro hac lectione Paulus Manucius, contra Alconianam Quæstorem, à qua item abesse Pall. Cujac. edd. que veritate, nolim tamen pro ea acriter digladiari, quod infra sequatur: De qua quaestore quoque jam prius deum viderunt.

omnes) eodem modo sine quaestore prator. Dixit, idem Dolabellam impetrasse *Omen* magis partibus conscriptis, quam *causa* placuit. probaverunt. Verum quaestores quoque jam pridem venerunt: cur non retulisti? illarum rationum ex ea face legationis, quaestorūque tuae procuratoris illa sunt nomina, 1 qua Dolabella necessariō sunt aestimata. Ex LITIBVS AESTIMATIS DOLABELLAE

100. PR. ET PROP. quod minus Dolabella Verri acceptum retulit, quam Verres illi expensum tulit. n. s. quingenta, trigintaquinque millia, & quod plus fecit Dolabella Verrem accepisse, quam iste in suis tabulis habuit, n. s. ducenta triginta duo millia: & quod plus frumenti fecit accepisse istum, n. s. decies & octingenta millia: 2. quod tu homo castissimus, aliud in tabulis habebas. Hinc illa extraordinaria pecunia, quas nullo duce, tamen aliqua ex particula investigamus, redundarunt: hinc ratio cum Q. & Cn. Postumis, Curtiis, multis nominibus: quorum in tabulis iste habet nullum: hinc n. s. quaterdecies P. Tadio numerata Athenis, testibus planum faciam: hinc *emta aperitissimi pratura*: nisi forte id etiam dubium est, quomodo

101. iste prator factus sit. Homo scilicet aut industria, aut opera probata, aut frugalitatis existimatione praclara, aut denique, id quod levissimum est, a slicitate: qui ante quaesturam cum meretricibus, lenonibusque vixisset: quaesturam ita gessisset, quemadmodum cognovistis: Romae post quaesturam illam nefariam vix triduum constitisset: absens non in oblivione jacuisset, sed in assidua commemoratione omnibus omnium flagitiorum fuisset: is repente, ut Romam venit, grati prator factus est. Alia porio pecunia, ne accusaretur, data. Cui sit data, nihil ad me, nihil ad rem pertinere arbitror: datam quidem esse tum inter omnes

102. recenti negotio facile constabat. Homo stultissime, & amentissime, tabulas cum conficeres, & cum extraordinaria pecunia crimen subterfugere velles: satis te elapsurum omni suspitione arbitrabare, si, quibus pecunia credebatur, in expensum non ferres, ne in tuas tabulas ullum nomen referres, cum tot tibi nominibus acceptum Curtii referrent? Quid proderat tibi, te expensum illis non tulisse?

103. An tuis solum tabulis te causam dicturum existimasti? Verum ad illam jam veniamus praclaram praturam, criminaque ea, quae notiora sunt his, qui adsunt, quam nobis, qui ineditati ad dicendum, paratique venimus: in quibus non dubito, quin offensionem negligentiae vitare, atque effugere non possim. Multi enim ita dicunt, DE ILLO NIHIL DIXIT, IN QVO EGO INTERFUI: illam injuriam non attigit, quae mihi, aut quae amico meo facta est: quibus ego in rebus interfui. His omnibus, qui istius injurias norunt, hoc est, populo Rom. universo, me vehementer excusatum volo, non negligentia mea fore, ut multa praeteream: sed quod alia testibus integra reservari velim: multa autem propter rationem brevitatatis, & temporis praetermittenda existimem. Fatebor etiam illud invitum, me profusum, cum iste punctum temporis nullum vacuum peccato praetereo passus sit, omnia, quae ab isto commissae sunt, non potuisse cognoscere. Quapropter ita me de praturae criminibus audite, ut ex utroque genere & juris dicendi, & factorum rectorum exigendorum, ea postuletis, quae maximè digna sunt

104. eo reo, cui parvum ac mediocre obijci nihil oporteat. Nam ut

prator factus est, qui auspicio à Chelidone surrexisset, sortem nactus est urbanae provinciae magis ex sua, & Chelidone, quam ex populi R. voluntate, qui principio, qualis in edicto constituendo fuerit, cognoscite. P. Annjus Afellus mortuus est, C. Sacerdote pratore. Is cum haberet unicam filiam, neque census esset: 3 quod cum *natura hereditaria*, lex nulla prohibebat, fecit, ut filiam bonis suis heredem institueret. heres erat filia: faciebant omnia cum pupilla, legis aequitas, voluntas patris, edicta pratorum, consuetudo juris ejus quod erat tum, cum Afellus est mortuus. Iste, prator designatus (utrum admonitus, an ten-105. tatus, an, quae est iste sagacitate in his rebus, sine duce ullo, sine iudice pervenerit ad hanc improbitatem, necio: vos tantum hominis audaciam, amentiamque cognoscite) appellat heredem L. Annum, qui erat institutus secundum filiam (non enim mihi persuaderetur, istum ab illo prius appellatum,) dicit se posse ei condonare edicto hereditatem: docet hominem, quid possit fieri illi *bona res*, huius vendituri videbatur. Iste tamen singulari est audacia: tamen ad pupillae matrem summittebat. malebat pecuniam accipere, ne quid novi ediceret, quam ut hoc edictum tam improbum, & inhumanum interpretaret. Tutores, pecuniam pratori si pupille nomine dedissent, grandem praesertim: quemadmodum *in rationem inducerent*, quemadmodum *sine periculo suo* dare possent, non videbant: simul & istum fore tam improbum non arbitrabantur. saepe appellati, pernegaverunt. Iste ad arbitrium ejus, cui condonarat hereditatem ereptam liberis, quam aequum edictum scripserit, quaeso, cognoscite. CVM INTELLIGAM, LEGEM VOCONIAM. Quis umquam crederet, Verrem mulierum adversarium futurum? an idem aliquid contra mulieres fecit, ne totum edictum ad Chelidone arbitrium scriptum videretur? 4 *Cupiditati hominum ait se obviam ire*, 5 *Quid potius, non modo his temporibus, sed etiam apud majores nostros? quis tam remotus fuit à cupiditate? Dic, quaeso, cetera. delectat enim me hominis gravitas, scientia juris, auctoritas. QVI AB A. POSTVMIO, Q. FVLVIO CENSORIBVS, POSTVE EA FECIT, FECERIT. Fecit fecerit? Quis umquam edixit isto modo? quis umquam 107. ejus rei fraudem, aut periculum proposuit edicto, quae neque post edictum, neque ante edictum provideri potuit? Jure, legibus, auctoritate omnium, qui consulebantur, testamentum P. Annii fecerat, non improbum, non inofficiosum, non inhumanum, quod si ita fecisset: tamen post illius mortem nihil de testamento illius *novi juris* constitui oporteret. Voconia lex te videlicet delectabat. Imitatus esses ipsum illum C. Voconium, qui lege sua hereditatem ademit nulli neque virgini, neque mulieri: sanxit in posterum, qui post eos censores census esset, ne quis heredem virginem, neve mulierem faceret. In lege Voconia 108. non est, FECIT, FECERIT: neque in ulla praeteritum tempus reprehenditur, nisi ejus rei, quae sua sponte scelerata, ac nefaria est, ut, etiam si lex non esset, magnopere vitanda fuerit. Atque in his rebus multum videmus ita sancta esse legibus, ut ante facta in iudicium non vocentur. Cornelia testamentaria, nummaria, ceterae complures: in quibus non jus aliquod novum populo constituitur, sed sancitur, ut, quod semper malum facinus fuerit, 6 ejus quaestio ad populum*

S

1. Quae Dolabella necessariō sunt aestimata. Suspectam habet Gulielmus dictionem necessariō, & profecto aliquid sub ea lateat.
2. Quod tu homo castissimus aliud in tabulis habebas. Exhibui scripturam in f. notitorum & olim editorum. hodie ferè regnat conjectura Hotomani, quae & mutat multas & delet, & transponit, nullo suffragante verere. Hinc n. s. quaterdecies & c. numeratum, ut voluit Scallger, quum vulgo sic numerata. Vide Cl. Gronov. De Scherriis, pag. 148.
3. Quod cum natura hereditaria. Pall. & ed. ver. non admittit illud pronomen *cum*; neque admodum est necessarium.

4. Cupiditati hominum ait se obviam ire. Pall. duo. Cujacianus, olim impetris, obviare, quem consensum libuit saltem indicare.
5. Quid potius, non modo. Edit. ver. habebat Qui. Cujac. Quis. Gulielmus distinguebat; Quis potius? non modo his temporibus, sed etiam apud majores nostros, quis tam remotus fuit à cupiditate. ego mihi ausum mutare.
6. Ejus quaestio ad populum pertinet. Nihil variant nostri scripti, ne dum edic. Hotomanus voluit ad Praetorem; & recepit itacim Lambiniana; eodemque inclinabat Gulielmus.

populum pertineat, ex certo tempore. De jure vero civili si quis novi quid instituit, et is omnia, quae ante acta sunt, rata esse patitur. 2 Cedo mihi leges Atinias, Fufias, Fufias, ipsam, ut dixi, Voconiam, omnes praeterea de jure civili; hoc reperies in omnibus statui jus, quo post eam legem populus utatur. Qui plurimum tribuunt edicto, pratoris edictum legem annuam dicunt esse. Tu edicto plus complecteris quam lege. Si finem edicto pratoris afferunt Kalendae Jan. cur non initium quoque edicti nascitur à Kalend. Januarii? an in eum annum progredi nemo poterit edicto, quo prator alius futurus est: in illum, quo valius prator fuit, regredietur? Ac si hoc juris non unius causa hominis edixisses, cautius composuisses. Scribis, *SI QVIS HEREDEM FECIT, FECERIT*. Quod si plus legarit, quam ad heredem, heredemve perveniat, quod per legem Voconiam 3 ei, qui census non sit, licet: cur hoc, cum in eodem genere sit, non caves? vetus edictum, sed hominis causam verbis amplecteris: ut facile appareat, te presso esse commotum. Atque hoc si in posterum edixisses, minus esset nefarium: tamen esset improbum: sed tum vituperari posses, in dubium venire non posses. nemo enim committeret. nunc est ejusmodi edictum, ut quis intelligat, non populo esse scriptum, sed P. Annii seculis heredibus. Itaque cum à te caput illud tam multis verbis, *mercenarius proamio* esset ornatum, ecquis est inventus postea prator, qui illud idem ediceret? non modo nemo edixit: sed ne metu quidem quisquam, ne quis ediceret. Nam post te pratores multi testamenta eodem modo fecerunt in his nuper Annia. Ea de multorum propinquorum sententia, pecuniola mulier, quod census non erat, testamento fecit heredem filiam. Itaque hoc magnum judicium hominum de istius singulari improbitate, quod Verres sua sponte instituit, id neminem metuisse, ne quis reperiretur, qui istius institutum sequi vellet. Solum enim tu inventus es, cui non satis fuerit corrigere voluntates *victorum*, nisi etiam rescinderes *mortuorum*. Tu ipse Siciliensi edicto hoc sustulisti. voluisti, ex improposito si quae res natæ essent, ex urbano edicto decernere. quam postea tu tibi defensionem relinquebas, in ea maxime offendisti, cum tuam auctoritatem tute ipse edicto provinciali repudiabas. Atque ego non dubito, quin, ut mihi, cui filia maxime cordi est, res haec acerba videatur, atque indigna, sic unicuique vestrum, qui *similis sensu* atque indulgentia filiarum commovemini. Quid enim NATURA nobis jucundius, quid carius esse voluit? quid est dignius, in quo omnis nostra diligentia, indulgentiaque consumatur? Homo importunissime, cur tantam injuriam P. Annio mortuo fecisti? cur hunc dolorem cineri ejus atque ossibus inuisti. ut liberis ejus bona patria, voluntate patris, jure, legibus tradita, eriperes, & cui tibi esset commodum, condonares? QUIBUS-CUM vivi bona nostra partimur, iis prator adimere, nobis mortuis, bona, fortunaeque poterit? *NEC PETITIONEM*, inquit, *NEC POSSESSIONEM DABO*. Eripies igitur pupillæ togam praetextam? detrahes ornamenta non solum fortunæ, sed etiam ingenuitatis? Miramur, ad arma contra istum ho-

minem Lampfacenos esse? miramur, istum de provincia decedentem clam Syraculis profugisse? nos, si alteram vitam pro nostra injuria doleremus; 6 vestigium istius in foro non esset relictum. Pater dat filia: prohibes. leges sinunt, tamen te interponis. De suis bonis ita dat, ut ab jure non abeat. Quid habes, quod reprehendas? nihil, opinor. At ego concedo: prohibe, si potes: si habes qui te audiat: 7 si potest tibi dicto audiens esse quisquam. Eripas tu voluntatem mortui, bona vivis, jus omnibus? Hoc populus R. 8 non manu vindicasset, nisi te huic tempore, atque huic judicio reservasset? Postquam jus pratorium constitutum est, semper hoc jure uti sumus, si tabula testamenti non preteriretur, 9 tum, uti proximum quemque potissimum heredem esse oporteret: 10 si is intestato mortuus esset, ita secundum eum possessio daretur. Quare hoc sit æquissimum, facile est docere. sed in te tam utilitata, satis est ostendere, omnibus antea jus ita dixisse, & hoc, vetus edictum, translaticiumque esse. Cognoscite aliud hominis in re veteri edictum novum, & simul, dum est unde jus civile discatur, adolefcentis ei in disciplinam tradite. mirum est hominis ingenium: mira prudentia. Minucius quidam, mortuus est ante istum pratorem. ejus testamentum erat nullum. lege hereditas ad gentem Minuciam veniebat. Si habuisset iste edictum, quod ante istum, & postea omnes habuerunt, possessio Minuciae genti esset data. Si quis testamento se heredem esse arbitraretur, quod tum non constaret, lege ageret in hereditatem, aut, pro parte litis judicium cum satis accepisset, sponsonem faceret. ita de hereditate certaret. Hoc, opinor, jure, & majores nostri, & nos semper uti sumus. Videte, ut hoc iste contexerit. Componit edictum iis verbis, ut quis intelligere possit, *causa hominis* conscriptum esse, tantum quod hominem non nominat: causam quidem totam pericribit: *pro consuetudinem, æquitate, edicto omnium negligit*. *EX EDICTO VRBANO. SI DE HEREDITATE AMBIGITUR, ET POSSESSOR SPONSIONEM NON FACIET*. Jam quid id ad pratorem, uter possessor sit, nonne id quaeri oportet, utrum possessorem esse oportet? Ergo quia possessor est, non moves possessione: si possessor non esset, non dares, nusquam enim scibus, neque tu aliud quicquam edicto amplecteris, nisi eam causam, pro qua pecunia accepas. Jam hoc ridiculum est. *SIDE HEREDITATE AMBIGITUR, ET TABULÆ TESTAMENTI OBSIGNATÆ NON MINUS MULTIS SIGNIS, QUAM E LEGE OPORTET, AD ME PROFERENTUR: SECUNDVM TABULAS TESTAMENTI POTISSIMUM HEREDITATEM DABO*. Hoc translaticium est: sequi illud oportet, *SI TABULÆ TESTAMENTI NON PROFERENTUR*. Quid ait? se ei daturum, qui se dicat heredem esse. Quid ergo interest, proferantur, necne? si protulerit: uno ligno ut sit minus, quam ex lege oportet, non des possessionem. Si omnino tabulas non proferet, dabis. Quid nunc dicam? neminem umquam postea alium edixisse? 11 valde sit mirum, neminem fuisse, qui istius se similem dici vellet. Ipse in Siciliensi edicto hoc non habet, exegerat

1. *Si omnia qua ante acta sunt, rata esse patitur.* Haud quidquam mutent nisi, nostri, aut editi. Hotomanus è Prisciano volebat legi, *si non omnia qua acta sunt, rata esse patitur?*
 2. *Cedo mihi leges Atinias, Fufias, Fufias, etc.* Ita primitus euss. adeo ut Hotomani suspicio vera esse videatur, arbitrariis alteram vocem mansisse à glossa: utque cum familia *Fufias*, eadem fuerit cum *Fufia*.
 3. *Et qui census non sit.* Ita omnes nisi, nostri & edd. obsoleverunt.
 4. *Ad tum vituperari.* Hotomani nisi, sanum. verum nostri non respondent, neque erat necesse.
 5. *Res haec acerba videatur.* Lambinus quidem videtur; sed contra Pall. nostros & edit. ver. nam haec definit Cujacianus. fortè fuit, *judicatur*.
 6. *Vestigium istius in foro non esset relictum.* Sic Pall. sic editio veteris, etiam Victoriana, consentit, *in foro esset relictum?* minus vobis

menter, quidquid dicat Hotomanus.
 7. *Si potest tibi dicto audiens esse.* Sic veterima editio, & placet, nam Pall. & Victoriana est. *si non affigat.*
 8. *Non manu vindicasset.* Defendit id contra Ascenium, cui displicebat negativa, Hotomanus lib. 1. obferv. cap. 7.
 9. *Tam uti proximum quemque potissimum, etc.* Vox praeterea, est in editione antiquiore, imò neque in Pall. solum comparat in sec. inter lineas ad illud *potissimum*, addit: *proximum*.
 10. *Si is intestato mortuus esset.* Totum istud, funditus deletum est in editionibus hodiernis: quia placuit Hotomano, mihi potissimum revocare visum, quod exiret in omni editione, neque abiret Pall. nisi quatenus pr. si in testamento.
 11. *Valde sit mirum.* Sic Pall. & olim impressi. Gulielmus non inepte controversiam status movebat syllabae *si*, tanquam spuriae.

exegerat enim jam mercedem. Item ut illo edicto, de quo ante dixi, in Sicilia de hereditatum possessionibus dandis, edixit idem, quod omnes Romæ, præter istum.

EX EDICTO SICILIENSI, SI DE HEREDITATE AMBIGITUR. At, per deos immortales, quid est, quod de hoc dici possit? Iterum enim jam quæro abs te, sicut modo in illo capite Anniano de mulierum hereditatibus; nunc in hoc de hereditatum possessionibus: cur ea capita in edictum provinciale transferre nolueris. Utium digniores homines existimasti eos, qui habitabant in provincia, quam nos, qui æquo jure uteremur? An aliud Roma æquum est, aliud in Sicilia? Non enim hoc potest in loco dici, multa esse in provinciis aliter edicenda: non de hereditatibus quidem possessionibus, non de mulierum hereditatibus. Nam utroque genere video non modo ceteros, sed te ipsum totidem verbis edixisse, quot verbis edicti Romæ solet. Quæ Romæ magna cum infamia, pretio accepto, edixeras, ea sola te, ne gravis in provincia male audires, ex edicto Siciliensi sustulisse video. Et, cum edictum totum eorum arbitratu, quamdiu fuit designatus, componeret, qui ab isto jus ad utilitatem suam nundinarentur; tum vero in magistratu contra illud edictum suum sine ulla religione decernebat. Itaque L. Piso multos codices impievit earum rerum, in quibus ita intercessit, quod ille aliter, atque ut edixerat, decrevisset. quod vos oblitos esse non arbitrator, quæ multitudo, qui ordo ad Pisonis fellam isto prætoris solitus sit convenire. quem iste collegam nisi habuisset, lapidibus coopertus esset in foro. sed eo leviores istius injuriæ videbantur, quod erat in æquitate, prudentiaque Pisonis paratissimum per fugium: quo sine labore, sine molestia, sine impensa, etiam sine patrono homines uterentur.

112. Nam, quæso redite in memoriam, iudices, quæ libido istius in jure dicendo fuerit, quæ varietas decretorum, quæ mendatio, quam inanēs domus eorum omnium, qui de jure civili consuli solent; quam plena, atque referta *Chelidonis*: à qua muliere cum erat ad eum ventum, & in aurem ejus insuluratum, aliis revocabat eos, inter quos jam decreverat, decretumque mutabat: alios inter alios contrarium sine ulla religione decernebat, ac proximis paulo antè decreverat. Hinc illi homines erant, qui etiam *ridiculi* inveniebantur ex dolore, quorum alii, ut audisset, negabant *MIRANDVM ESSE, QVS TAM NEQVAM ESSE VERRINVM*: alii etiam frigidiores erant: sed, quia stomachabantur, ridiculi videbantur esse, cum Sacerdotem exsecrabantur, *QVI VERREM TAM NEQVAM RELIQVISSET*. Quæ ego non commemorare: (neque enim perfacere dicta, neque porro hæc severitate digna sunt) nisi vos illud vellem recordari, istius nequitiam & iniquitatem tum in ore vulgi, atque in communibus proverbis esse versatam. In plebem verò Romanam utrum *superbiam* prius in memorem, an *crudelitatem*? sine dubio crudelitas gravior est, atque atrocior. Oblitoscne igitur hos putatis esse quemadmodum sit iste solitus virgis plebem Romanam concidere? quam rem etiam tribunus plebis in concione egit, cum eum, quem virgis iste ceciderat, in prospectum populi Rom. produxit, cujus rei cognoscendæ faciam vobis suo tempore potestatem. *Superbia* verò qua fuerit, quis ignorat? quemadmodum is tenuissimum quemque contempserit, despexerit, liberum esse nunquam duxerit? P. Trebonius viros bonos, & honestos complures fecit heredes: 1 in his fecit suum liberum, is A. Trebonium fratrem habuerat proscriptum. et cum cautum vellet, scripsit, ut heredes facerent, se curaturos, ut ex sua cuiusque parte ne minus

dimidium ad A. Trebonium fratrem illum proscriptum perveniret. Libertus jurat: ceteri heredes adeunt ad Verrem, docent, non oportere se jurare facturos esse, quod contra Legem Corneliam esset, quæ proscriptum jurari vetat. impetrant, ut ne jurent. dat his possessionem. Id ego non reprehendo. etenim erat iniquum, homini proscripto, egenti, de fratris bonis quidquam dari, & ille libertus, nisi ex testamento patroni jurasset, *scelus se facturum* arbitratur. Itaque ei Verres possessionem hereditatis negat. se daturum ne posset patrum suum proscriptum jurare: simul ut esset poena, quod alterius patroni testamento obtemperasset. Das possessionem ei, qui non juravit. concedo: pratorium est, admitti tu ei, qui juravit? quo exemplo? Proscriptum jurat. Lex est: poena est. quid ad eum qui jus dicit? Utrum reprehendis, quod patronum jurabat eum, qui tum in miseris erat, an quod alterius patroni mortui voluntatem conservabat, à quo summum beneficium acceperat? dixit horum reprehendis? Et hoc tum de sella vir optimus dixit, Equiti Romano, tam locupletis, libertinus sit homo heres? O modestum ordinem, quod illic vivus surrexit! Possim sexcenta decreta proferre, in quibus, ut ego *pecuniam* non dicam *intercessisse*, ipsa decretorum novitas, iniquitasque declarat. Verum, ut ex uno de ceteris conjecturam facere possitis: id quod priore actione cognovisti, audite. C. Sulpicius Olympus fuit, is mortuus est C. Sacerdote prætoris, nescio an antè, quam Verres prætorum petere coepit. Fecit heredem M. Octavium Ligurum. Ligur hereditatem adiit: possedit Sacerdote prætoris, sine ulla controversia. Posteaquam Verres magistratum iniit: ex edicto istius, quod edictum Sacerdos non habuerat, Sulpicii patroni filia sextam partem hereditatis ab Ligure petere coepit. Ligur non aderat. L. frater ejus causam agebat: aderant amici, propinqui. Dicebat iste, nisi cum muliere decideretur, in possessionem se ire iussurum. L. Gellius causam Liguris defendebat: docebat, edictum ejus non oportere ad hereditates valere, quæ ante eum prætorum venissent. si hoc tum fuisset edictum, fortasse Ligurum hereditatem adiutum non fuisset. A qua potinjatio, summa hominum *auctoritas* pretio superabatur. Venit Romam Ligur: non dubitabat, quin, si ipse Verrem convenisset, æquitate causæ & auctoritate sua commovere hominem posset. domum ad eum venit: rem demonstrat: quam pridem sibi hereditas venisset, docet. quod facile in causa æquissima homini ingenioso fuit: multa, quæ quemvis movere possent, dixit, ad extremum petere coepit, ne usque eò suam auctoritatem despiceret, gratiamque contemneret, ut se tanta injuria afficeret. Homo Ligurum accusare coepit, qui *inve advenit*, atque hereditaria tam diligens, tam attentus esset: debere eum agebat suam quoque rationem ducere: *MULTA SIBI OPVS ESSE, MULTA CANIBVS SVIS*, quos circa se haberet. Non possum illa planius commemorare, quam ipsum Ligurum pro testimonio dicere audistis. Quid enim, Verres? utrum ne his quidem testibus credetur? an hæc ad rem non pertinent? non M. Octavio? non L. Liguri? quis nobis credit? cui nos? quid est, Verres, quod planum fieri testibus possit, si hoc non fit? an id, quod dicunt, leve est? nihil levius, quam prætorum urbis hoc juris in suo magistratu constituere, omnibus iis, quibus hereditas venerit, *coheredem prætorum esse oportere*. An verò dubitamus, quo ore iste certos homines inferiore loco, auctoritate, ordine; quo ore homines rusticanos ex municipiis; quo denique ore, quos nunquam *liberos* putavit, *libertinos homines*, solitus sit appellare, qui ob

S 2

jus

1. In his fecit suum liberum. Gulelmus putabat deleri posse illud fecit, cui glossulam.

2. Et ille libertus. Lambini editio. Et ille, & ex veteri Horomani: sed præter reliquos casus, & Pall. nostros, haud tamen ab eo abhorrebat Gulelmus; qui item mox inclinabat legere cum eodem Lambino, *adimæ tu ei, ubi vulgari, admittit*.

3. Possim sexcenta decreta proferre. Ita laudat Donatus, edd. tamea vet. & Pall. *sexaginta*.

4. C. Sulpicius Olympus fuit. Antea edebatur Olympus, mutavit Lambinus hortatu Turnebi & librorum vet. ac enim Pall. nostri & editio prima neutrum horum habent, sed Olympus.

jus dicendum M. Octavium Ligurum, hominem ornatissimum loco, ordine, nomine, virtute, ingenio, copiis, postea pecuniam non dubitavit? In *senatus actu* vero quemadmodum sese gesserit, quid ego dicam? dixerunt, qui senserunt, sunt alii, qui dicant: nota res, ac manifesta, prolata sunt, & proferuntur. Dixit C. Fannius, eques Romanus, frater germanus Q. Titinii iudicis tui, tibi se pecuniam dedisse. **RECITA TESTIMONIUM C. Fannii.** Nolite C. Fannio dicenti credere: noli, inquam, tu Q. Titini, C. Fannio, fratri tuo, credere, digni enim rem incredibilem: C. Verrem insimulat avaritia, & audacia: quæ vitia videntur in quemvis potius, quam in illum convenire. Dixit Q. Tadius, homo familiarissimus partis istius, non alienus à matris ejus genere, & nomine: tabulas protulit, quibus pecuniam se dedisse ostendit. **RECITA NOMINA Q. Tadii.** **RECITA TESTIMONIUM Q. Tadii.** Ne tabulis quidem Q. Tadii, nec testimonio credetur? Quid igitur in iudiciis sequemur? quid est aliud, omnibus *omnia peccata, & maleficia contondere*, nisi hoc, hominum honestissimorum testimonio, & virorum bonorum tabulis **119** non credere? Nam quid ego de quotidiano sermone, querimoniamque populi Romani loquar? de istius impudentissimo furro, seu potius novo, ac singulari latrocinio? ausum esse in æde Castoris, celeberrimo, clarissimoque monumento, quod templum in oculis, quotidianoque adpectu populi Romani est positum, quo sæpè numero senatus convocatur: quò maximarum rerum frequentissima quotidie **120** advocatrones sunt: in eo loco, in sermone hominum audaciae suæ monumentum æternum relinqueret? Eodem Castoris, iudices, P. Junius habuit tuendam, & L. Sulla, Q. Metello, censoribus. Is mortuus est, reliquit pupillum parvum filium, cum L. Octavio, C. Aurelio, Coss. & deis sacras locavissent, neque potuissent omnia facta testæ exigere, neque ii prætore, quibus erat negotium datum, C. Sacerdos, & M. Cælius: factum est S. C. quibus de factis testis cognitum, & iudicatum non esset, uti C. Verres, P. Cælius, prætore cognoscere, & iudicare. Qua potestate iste permessa, ut ex C. Fannio, & ex Q. Tadio cognovistis: verum tamen cum esset omnibus in rebus apertissime, impudentissimeque prædatus, hoc voluit clarissimum relinquere iudicium latrociniorum suorum: de quo non audire aliquando, sed videre quotidie possemus, quæsit, quis **121** ædem Castoris factam testam deberet tradere. Junium ipsum mortuum esse sciebat: scire volebat, ad quem illa res pertineret: audit pupillum esse filium, homo, qui semper ita palam dicitur, **PUPILLOS, ET PUPILLAS, CERTISSIMAM PRÆDAM ESSE PRÆTORIBUS**, & optatum negotium sibi in sinum delatum esse dicebat. Monumentum illa amplitudine, illo opere, quamvis factum testam, integrumque esset, tamen aliquid inventurum, in quo moliri, prædareque posset, **122** arbitrabatur. L. Rabonio ædem Castoris tradi oportebat. is casu, pupilli Junii tutor erat, testamento patris, cum eo sine ullo interimento convenerat jam, quemadmodum traderetur. Iste ad se Rabonium vocat: quaerit, ecquid sit, quod à pupillo traditum non sit, quod exigi debeat. Cum ille, id quod erat, diceret, facilem pupillo tradidit nem esse: signa, & dona compatere omnia: ipsum templum omni opere esse integrum: indignum isti videri coepit, ex tanta **123** æde, tantoque opere se non optimum prædæ, præsertim à pupillo, discedere. Venit ipse in ædem Castoris: considerat templum: videt undique testam pulcherrimè laqueatam: præterea cetera nova atque integra: versat se: quaerit, quid agat. dicit ei quidam ex illis canibus, quos iste Li-

guri dixerat esse circa se multos: tu Verres hic quod molire, nihil habes: nisi forte vis ad perpendicularum columnam exigere. Homo omnium rerum imperitus, quaerit, quid sit, ad perpendicularum. Dicunt ei, fere nullam esse columnam, quæ ad perpendicularum esse possit. Jam mehercule, inquit, sic agamus: columnæ ad perpendicularum exigantur. Rabonius, qui legem nosset, qua in lege numerus tantum **124** columnarum traditur, perpendiculari mentio fit nulla: & qui non putaret sibi expedire, ita accipere, ne eodem modo reddendum esset: negat, id sibi deberi: negat oportere exigi. Iste Rabonium quiescere jubet: & simul ei nonnullam spem societatis ostendit, hominem modestum, & minime pettinacem facile coëret: columnas ita se exacturum esse confirmat. Nova res, atque improvisa, pupilli calamitas nuntiatur statim C. Mustio, virico pupilli, qui nuper est mortuus: M. Junio, patruo: P. Pontio tutori, homini frugalissimo. Hi rem ad virum primum, summo officio, ac virtute præditum, M. Marcellum, qui erat pupilli tutor, deferunt. Venit ad Verrem M. Marcellus: petit ab eo pro sua fide, ac diligentia, pluribus verbis, ne per summam injuriam pupillum Junium fortunis patris conetur evertere. Iste, qui jam spe, & opinione prædant illam devorasset, neque ulla aequitate orationis, neque auctoritate M. Marcelli commotus est. Itaque, quemadmodum ostendisset, se id exacturum esse, respondit. Cum sibi omneis ad istum allegationes diffidit, omneis aditus arduos, ac potius interclusos videret, apud quem non jus, non aequitas, non misericordia, non propinqua oratio, non amici voluntas, non cuiusquam auctoritas, pro pretio, non gratia valeret: statuit, id sibi optimum esse factum, quod cuius venisset in mentem, petere auxilium à Chelidone: quæ isto pratore non modo in jure civili, privatorumque omnium controversiis, populo R. præfuit, verum etiam in his factis testæ dominata est. Venit ad Chelidonem C. Mustius, eques Romanus, publicus **125** nus, homo cum primis honestus: venit M. Junius, patruus pueri, frugalissimus homo, & castissimus: venit homo summo honore, & pudore, & summo officio spectatissimus ordinis sui, P. Potitius tutor. O multis acerbam, o miseram, atque indignam præturam tuam! ut mittam cetera, quo tandem pudore taleis viros, quos dolore, meretricis domum venisti arbitramini? qui nulla conditione istam turpitudinem subsistent, nisi officii, necessitudinisque ratio coegisset. Veniunt, ut dico, ad Chelidonem, domus erat plena: nova jura, nova decreta, nova judicia petebantur. **MIMI DET POSSESSIONEM: MIHI NE ADIMAT: IN ME IUDICIUM NE DET: MIHI NON A DDICAT:** alii numeros numerabant: alii tabulas obsignabant, domus erat non meretricio conventu, sed prætoris turba referta. Simul **126** lac potestas primum data est, adeunt hi, quos dissi. loquitur tur Mustius: rem demonstrat: petit auxilium: pecuniam pollicetur. Respondit illa, ut meretricis, non inhumanè: libenter ait se esse facturam, & se cum isto diligenter sermochaturam: reverti jubet. tum discedunt. postridie revertuntur, negat illa posse hominè exorari: per magnam eum dicere ex illa re pecuniam confici posse. Veteor, ne quis forte de populo, qui priori actione non affuit, hæc quia propter ingnem turpitudinem sunt incredibilia, fingi à me arbitretur, ea vos antea, iudices, cognovistis, dixit juratus P. Potitius, tutor pupilli Junii: dixit M. Junius tutor, & patruus: Mustius dixisset, si viveret: sed pro Mustio, recenti re de Mustio auditum dixit L. Domitius: qui cum sciret, me ex Mustio vivo audis se, quod eo sum usus plurimum, (etenim id iudicium, quod præ omnium fortunarum suarum C. Mustius habuit, me uno defendente vicit) cum hoc, ut dico **127** sciret,

1. L. Sulla, Qu. Metello censoribus. Vulgati censulibus aut Coss. ma-
 18. nam error ex compendio scripturæ Coss. quæ non longè ab itab-
 altera, erat qua libranis usitator, verus editio & Pall. casu.
 2. Optatum negotium sibi in sinum delatum esse dicebat. Fortissimè conve-

nientius, dicitur.

3. Iam mehercule, inquit. Pall. & edd. vet. Nem. alicui, originem puto habuit à Victoriana.

sciret L. Domitius me scire, ad eum res omnes Mustium solitum esse deferre: tamen de Chelidone *reticuit*, quoad potuit: alio responsum suum derivavit. Tantis in adolescente clarissimo, ac principe juventutis pudor fuit, ut aliquando, cum à me premeretur, omnia potius responderet, quam Chelidone nominaret. Primum necessarios istius ad eum allegatos esse dicebat: deinde aliquando *con-*
 140. *stus* Chelidone nominavit: Non te pudet, Verres, ejus mulieris arbitrato gessisse praturam, quam L. Domitius ab se nominari vix sibi honestum esse arbitrabatur? Rejecti à Chelidone capium consilium necessarium, ut suscipiant ipsi negotium, cum Rabonio tutore, quod erat vix n. s. quadraginta millium, transigunt n. s. ducentis millibus. Refert ad istum rem Rabonius: ut sibi videbatur, satis grandem pecuniam, & satis impudentem esse, qui aliquanto plus cogitasset, male accipit verbis Rabonium; negat eum sibi illa decisione satisfacere posse, ne multa,
 141. locaturum se esse confirmat. Tutores hæc nesciunt: quod actum erat cum Rabonio, putant id esse certissimum: nullam majorem pupillo metuunt calamitatem. Iste verò non procrestat: locare incipit, non proseripit, i neque edicta die *alienissimo* tempore, ludis ipsis Romanis, foro ornato. Itaque renuntiat Rabonius illam decisionem tutoribus, accurrit tamen ad tempus tutores: *digitum tollit* Junius patruus, isti color immutatus est: vultus, oratio, mens denique excidit. quid ageret, coepit cogitare: si opus pupillo redimeretur, si res abiret ab eo mancipem quem ipse apposuisset: sibi nullam prædam esse. Itaque excogitat, quid? nihil ingeniose, nihil, quod quisquam possit dicere, 2 *IMPROBE, VERVM CALLIDE*: nihil ab isto relictum, nihil veteratorum expectaveritis: omnia aperta, omnia perspicua reperientur, impudentia, amentia, audacia. Si pupillo opus redimitur, mihi præda de manibus eripitur. quod est igitur remedium? quod? ne liceat pupillo redimere. *UBI ILLA CENSURETUDO* in bonis, prædibus, prædiisque vendendis, omnium Coss. censuram, prætorum, quaestorum denique, ut *optima* conditione fitis, cuja res sit, cujus periculum? Excludit eum solum, cum propè dicam soli potestatem factam esse oportebat. quid enim quisquam ad meam pecuniam, 3 me invito, adpirat? quid accedit? Locatur opus id, quod ex mea pecunia reficiatur, ego me refecturum esse dico: probatio futura est tua, qui locas: *prædibus & prædiis* populo cautum est: & si non putas cautum, scilicet tu prætor in mea bona, quos voles, immittes? me ad meas fortunas defendendas
 142. accedere non sines? Operæ pretium est, ipsam legem cognoscere. dicetis, eundem conscripsisse, qui illud edictum de hereditate, 4 *EX OPERE FACIENDO QUAE PVPILLI IVNII*. Die, die, quæso, clarius. *C. VERRES PR. URBIS ADDIDIT*. corriguntur leges censoria. 5 Quid enim? Video in multis veteribus legibus, *CN. DOMITIUS, L. METELLVS, L. CASSIVS, CN. SERVILIUS. CENSORES ADDIDERVNT*: vult aliquid ejusmodi C. Verres. die, quid addidit? *QVI DE L. MARCIO, M. TERPERNA CENSORIBVS REDEMERT, C. EVM SOCIVM NE ADMITTITO*:

1. Neque edita die.] Lambinus mavult *prædibus*. vellem prodifier *causam*.

2. *Improbe verum callide*.] Revocavi veterem scripturam. Horomani auctoritas innoxerit *palsim*, *improbe* vel *callide*; sed præter m. s. no. Aros. veteris fuit formula, quæ utebantur homines cum indicarent aliquid factum *improbe*, sed ita tamen ut haberet veterator ille qua se tueretur defensione.

3. *Me invito adpirat? quid accedit?*] Gulielmus annotavit forte delendum, quid accedit? habetur tamen in membranis nostris, neque est otiosum.

4. *EX OPERE FACIENDO QUAE PVPILLI IVNII*.] Lambinus publicavit, QUAE EX OPERE FACIENDO PVPILLI, sed nihil est ea scriptura, præ Antoni Augustini: LEX OPERI FACIENDO PVPILLI IVNII *quæ die die &c.* verum ita non est in libris nostris antiquis.

5. *Quid enim?*] Video in multis.] Ita Fulvius V. hæc m. s. ita Pall. item

NEVE EI PARTEM DATO, NEVE BI REDIMITO. Quid ita? ne *vitiolosum* opus fieret? At erat probatio tua. Ne parum locuples esset? At erat, & esset amplius, si velles. populo cautum prædibus, & prædiis. Hic te si res
 144. ipsa, si indignitas injuriæ tuæ non commovebat: si pupilli calamitas, propinquorum lacrymæ; D. Bruti, cujus prædia subierunt periculum, M. Marcelli tutoris auctoritas a pud te ponderis nihil habebat; ne illud quidem animadvertebas, ejusmodi fore hoc peccatum tuum, quod tu neque negare posses (in tabulas enim retulisti) nec cum *defensione aliqua* confiteri? Addeitur id opus n. s. 101. x. millibus: cum tutores n. s. 100. x. millibus id opus ad illius hominis iniquissimi arbitrium se effecturos esse clamarent. Etenim quid erat operis? id, quod vos vidistis, 145. omnes illa columna, quas dealbatas videtis, machina apposita, nulla impensa dejectæ, eisdemque lapidibus repositæ sunt. hoc tu n. s. 101. x. millibus locavisti. Atqui in illis columnis dico esse, quæ à tuo redemptore *commota non sunt*: dico esse, ex qua tantum tectorium vetus 7 delitum sit, & novum inductum. Quod si tanta pecunia columnas dealbari putassem, certè numquam ædilitatem petivissem. At, ut videatur tamen res agi, & non eripi pupillo: 8 *S I QUAE QVI OPERIS CAUSA RESCIDERIS, REFCITO*. Quid erat, quod rescinderet, cum suo quemque loco lapidem reponeret? *QVI REDEMERT, SATISDET DAMNI INFECTI, EI, QVI A VETERE REDEMTORE ACCEPERIT*. Deridet, cum sibi ipsum subit satisfacere Rabonium. *PÆCVNIA PRÆSENS SOLVATVR*. Quibus de bonis? ejus, qui, quod tu n. s. 101. x. millibus locasti, n. s. 100. x. millibus effecturum se esse clamavit. Quibus de bonis? pupilli. cujus *statum & solitudinem*, etiam mihi tutores non essent, defendere prætor debuit. Tutoribus defendentibus, non modo patrias ejus fortunas, sed etiam bona tutorum admittit. 8 Hoc opus BONVM SVO CIVIQVE FACIT. Lapis aliquis cadendus, 147. & apportandus fuit machina sua. nam illo non taxum, non materies advecta est: tantum operis in ista locatione fuit, quantum paucæ operæ fabrorum, mercedis tulerunt, & manus pretium machinæ. Utrum existimatis minus operis esse unam columnam efficere ab integro novam nullo lapide 9 redivivo an quattuor illas reponere? nemo dubitat, quin multo majus sit *novam facere*. Ostendam, in adibus privatis, longa, difficilique vectura, columnas singulas ad impluvium n. s. quadragenis millibus, non minus magnas, locatas. Sed ineptum est de tam perspicua istius impudentia pluribus verbis disputare, præsertim cum iste a peritota lege omnium sermonem, atque *existimationem contempserit*, 10 qui etiam ad extremum adscripserit, REDIVIVA SIBI HABETO. quasi quidquam redivivi ex opere illo tolleretur: ac non totum opus ex redivivis constitueretur. At enim si pupillo redimi non licebat; non necesse erat rem ad ipsum pervenire: poterat aliquis ad id negotium de populo accedere. Omnes exclusi sunt non minus aperte, quam pupillus, diem præstituit operi faciundo, Kalendas Decembris, locat circiter idus Septembris, *angustus tempus excluduntur* omnes. Quid ergo? Rabonius istam diem quo-
 149. modo

S 3

modo

edd. præter recentiores: *Quid enim vides, &c.*

6. *Eum faciam &c.*] Pronomen est à veteri libro Horomani, abest tamen Pall. & edd. prioribus.

7. *Delitum sit.*] Retinendam istud putat Horomani, veteris editio *delitum* quod & in Pal. sec. nam pr. *delitum*. Forè *delitum*, ut laudatur Prisciano libro XIII.

8. *Hoc opus suam sui cuique facit.*] Recentissimi *bono suo quoque* ex arbitrio Horomani, sed contra Pall. contra receptam antea lectionem, citatamque Patiano.

9. *Redivivo.*] Videantur Castigationes Ios. Scaligeri ad Epigramma Catulli XVII.

10. *Ad extremum adscripserit.*] Ita alii è Prisciano; sed ego nitor fide Pall. editionisque principis, in quibus *adscripserit*; non ut in mediævi codicibus, *conscriptis*.

modo assequitur? Nemo Rabonio molestus est, neq; Kalendis Decembr, neq; Nonis, neq; Idibus, deniq; aliquanto in provinciam iste proficiscitur prius, quam opus effectum est. Posteaquam reus factus est, primo negabat opus in acceptum referre posse. cum instaret Rabonius, in me causam conferebat, quod tum codicem obfignassem. Petit à me Rabonius, & amicos allegat: facile imperrat, isq; quid ageret, nesciebat. Si in acceptum non retulisset, putabat se aliquid defensionum habiturum. Rabonium porro intelligebat rem totam esse patefacturum, tamen quid poterat esse apertius, quam nunc est, ut uno minus teste habe-
 150. ret Rabonio? Opus in acceptum retulit quadriennio post, quam diem operi dixerat. 1. Hac conditione, si quis de populo redemptor accessisset, cum die ceteros redemptores exclusisset, tum in ejus arbitrium, ac potestatem venire volebat qui sibi ereptam pradam arbitraretur. 2. Nam quid argumentamur, quo ista pecunia perveaerit? fecit ipse indicium, primum cum vehementius cum eo D. Brutus contenderet, qui de sua pecunia H. L. XI. millia numeravit: quod jam iste ferre non poterat, opere addito, pradiibus acceptis, de H. S. DLX. millibus, remisit D. Bruto H. S. CX. millia. Hoc si aliena res esset, certe facere non potuisset. Deinde nummi numerati sunt Cornificio: quem scribam suum fuisse negare non potest. Postremo ipsius Rabonii tabulae pradam illam istius fuisse clamant. RECITA NOMINA
 151. RABONII. Hic etiam priore actione Q. Hortensius pupillum Junium venisse praxertatum in vestrum conspectum, & testis secum patrio testimonium dicente, questus est: & me populariter agere, atque invidiam commovere, quod puerum producerem, clamavit. Quid erat, Hortensii, tandem in illo puero populare? quid invidiosum? Gracchi, credo, aut Saturnini, aut alicujus hominis ejusmodi produceram filium, ut nomine ipso, & memoria patris, animos imperitiae multitudinis concitarem. P. Junii erat, hominis de plebe Romana, filius: quem pater moriens tum tutoribus & propinquis, tum legibus, tum aequitati magistratum, tum
 152. iudicis vestris commendandum putavit. Hic istius feletrata locatione, nefarioque latrocinio, bonis patriis, fortunisque omnibus spolatus, venit in iudicium: si nihil aliud, saltem, ut eum, cujus opera ipse multos annos est in foribus, paullo tamen obsoletius vestitum videret. Itaque tibi, Hortensii, non illius atas, sed causa: non vestitus, sed fortuna, popularis videbatur. neque te tam commovebat, quod ille cum toga protexta, quam quod sine bulla venerat, vestitus enim neminem commovebat is, quem illi mos, & jus ingenuitatis dabat. quod ornamentum pueritiae pater dederat, indicium, atque insigne fortuna, hoc ab isto
 153. domo ereptum esse, graviter, & acerbe homines ferebant. Neque erant haec lacrymae populares magis, quam nostrae, quam tuae, Qu. Hortensii: quam horum, qui sententiam lataturi sunt: ideo, quod communis est causa, commune periculum: communi praesidio talis improbitas, tanquam aliquod incendium, restinguenda est, habemus enim liberos parvos, incertum est, quam longa nostram cujusque vita futura sit. consulere vivi, ac prospicere debemus, ut illorum solitudo, & pueritia quam firmissimo praesidio munita sit. Quis est enim, qui tueri possit liberum nostrorum pueritiam contra improbitatem magistratum? Mater, credo, scilicet magno praesidio fuit Anniae pupillae mater, femina primaria: minus, illa deos, hominesque implorante, iste infanti pupillae fortunae patriae ademit. Tutoresne defenderent? perfacile vero apud istiusmodi praetorem, à quo M. Marcelli tutoris, in causa pupilli Junii, & oratio & voluntas

& auctoritas repudiata est. Quirinus etiam, quid iste in ultima Phrygia, quid in extremis Pamphiliis partibus fecerit? qualis in bello praedonum prado ipse fuerit, qui in foro populi Rom. pirata nefarius reperitur? Dubitamus, quid iste in hostium prada molitus sit, qui manubias sibi tantas ex L. Metelli manubiis fecerit? qui majore pecunia quattuor columnas dealbandas, quam ille omneis adificandas locaverit? expectemus, quid dicant ex Sicilia testes? Quis unquam templum illud adspexit, quin avaritiae tuae, quin injuriae, quin audaciae testis esset? Quis à signo Vertumni in circum maximum venit, & quin is in unoquoque gradu de avaritia tua commoneretur? quam tu viam tenentem, atque Pompei ejusmodi exegisti, ut tu ipse illa ire non audeas. Te putet quisquam, cum ab Italia freto disjunctus esses, facis temperasse? qui adem Castoris, testem furtorum tuorum esse volueris: quam populus Rom. quotidie, iudices etiam tum, cum de te sententiam ferrent, viderent? Atque etiam iudicium in praetura publicum exercuit non enim praetereundum est ne id quidem petita multa est apud istum praetorem à Q. Opimio: qui adductus est in iudicium, verbo, quod, cum esset tribunus plebis, intercessisset, contra legem Corneliam: re, quod in tribunatu discessit, contra alicujus hominis nobilis voluntatem. De quo iudicio si velim dicere omnia, multi appellandi, laudandique sunt: quod mihi non est necesse, tantum dicam, paucos homines, ut levissimè dicam, arrogantis, hoc adjutore Q. Opimium per ludum & jocum fortunis omnibus evertisse. Ius mihi etiam quaeritur, quod à nobis, IX. solis diebus, prima actio sui iudicii transacta sit: cum apud ipsum tribus horis Q. Opimius, fenator populi Rom. bona, fortunas, ornamenta omnia amiserit? cujus propter indignitatem iudicii, pessimè est actum in senatu, ut genus hoc totum multarum, ac iudiciorum ejusmodi tolleretur. Jam vero in bonis Q. Opimii vendendis, quas iste pradas quam aperte, quam improbe fecerit, longum est dicere. Hoc dico, nisi vobis in hominum honestissimorum tabulis planum fecero, fingi à me hoc totum temporis causa putatore. Jam quare ex calamitate senatoris populi Rom. cum praetor iudicio ejus praefuisset, spolia domum suam referre, & manubias detrahere conatus est; is ullam ab se calamitatem poterit deprecari? Nam de subortitione illa Juniana iudicium nihil dico. Quid enim? contra tabulas, quas tu protulisti, audeam dicere? difficile est. Non enim me tua solum, & iudicium auctoritas, sed etiam aulus aureus scriba tui detexerit. Non dicam id, quod probare difficile est: hoc dicam, quod offendam; multos ex te viros primarios audisse, cum diceres, ignosci tibi oportere, quod falsum codicem protuleris, nam, qua invidia C. Junius confagrarat, ea, nisi providisset, tibi ipsi tum pereundum fuisse. Hoc modo iste sibi, & 179. saluti suae prospicere didicis, referendo in tabulas & praetoras & publicas quod gestura non esset: tollendo, quod esset, & semper aliquid demendo, mutando, & curando ne litura appareat, interpolando. Eo enim usque progreditur, ut ne defensionem quidem maleficiorum suorum sine alio maleficis reperire possit. Eiusdem modi sortitionem homo amentissimus suorum quoque iudicium fore putavit per sodalem suum, Q. Curtium, iudicem quaestionis: cui nisi ego vi populi, & hominum clamore, atque convitio restituissem: ex hac decuria nostra, cujus mihi copiam quam largissimè factam oportebat, excepta esset & facultas eorum, quos iste annuerat, in suum consilium sine causa sua subortiebatur. ***

Adulta defant.

ACCLII.

1. Hac conditione (C. n.) Locus vocatissimus, ab Hotomano, Pall. 100. dicitur, item arbitrariorum.
 2. Non quid arguuntur. Edidit verus & Pall. item mss. Hotomani, Nemo argumentatur, pro quo maluisse; Non enim arg.
 3. Si testis secum patrio (C. n.) Admisit Lambinus verosimilem divinationem Iulii Memmii, & fuisse cum patrio.
 4. Quis à unoquoque gradu. S. mss. Pall. aliterque, sic olim edi-

ti. nam minus priso, qui in unoquoque C. n.
 3. Creando ut litura a parat, interpolando. Lipsius nosse lib. 1. Variorum cap. 20. eicit, plerumque hinc malum tamen habent quibus auditor capiat: servantque alioqui & Pall. & olim cufi.
 6. Vacillat veritas quae ipse invenit. Victorius habet, itom Paulus Mantius, de auctoritate, cum ipse annuerat, nisi cum ipse ipse annuerat, alii leg. adhaerent.